

Izveštaj o kapacitetima i potrebama organizacija civilnog društva i neformalnih grupa

dr Tanja Pavlov

Uvod

Procena kapaciteta i potreba organizacija civilnog društva (OCD) i neformalnih grupa (NG) realizovana je u okviru projekta „Lokalni poziv za EU: Vladavina prava i kulturna raznolikost na lokalnom nivou za unapređenje društvene kohezije i održivog razvoja lokalnih zajednica”¹.

Projekat treba da osnaži lokalne inicijative koje neguju kulturnu raznolikost i participatornu demokratiju doprinoseći razvoju demokratskog i decentralizovanog društva i pridruživanju EU. Civilno društvo ima ključnu ulogu u informisanju i uključivanju građana u proces evropskih integracija. Međutim, analiza okruženja, u kojem deluju organizacije civilnog društva, pokazuje da se „prostor za akciju sužava”². Situacija na planu ljudskih prava se pogoršava, posebno u oblastima slobode izražavanja i slobode okupljanja; napadaju se organizacije i aktivisti, provladini mediji vode kampanje protiv civilnog društva, nazivajući njihove predstavnike „stranim plaćenicima”, „izdajnicima” i „neprijateljima države”. Vladine OCD i OCD političkih partija osnovane su da bi se nadmetale za budžetska sredstva ili diskreditovala napore pravih OCD-a. Uz sve to, širenje Covid 19 pandemije dodatno je suzilo prostor delovanja i otežalo rad organizacija. Proces evropskih integracija je stao – poslednje otvaranje poglavlja bilo je u decembru 2019. godine, a „kamen spoticanja” na putu ka EU su pregovaračka poglavlja 23 (pravosuđe i osnovna prava) i 24 (pravda, sloboda i bezbednost).

Iz navedenih razloga, želimo da osnažimo organizacije civilnog društva da razumeju proces evropskih integracija i da sprovode svoje aktivnosti u oblastima vladavine prava i kulturne raznolikosti koji doprinose sprovođenju akcionih planova za navedena pregovaračka poglavlja. Želimo da povećamo obim, raznolikost i živost građanskog učešća u evropskim integracijama, podržavajući kreativne, nove inicijative u malim zajednicama, ali i da osiguramo njihovu održivost i kontinuirano stvaranje novih inicijativa kroz podršku regionalnih *hub*-ova.

Prvi korak u realizaciji tih ciljeva jeste mapiranje potreba OCD i NG, i analiza njihovog trenutnog funkcionisanja i prakse kako bi osmislili odgovarajući program podrške. Mapiranje je realizovano uz pomoć upitnika koji je obuhvatio četiri oblasti: 1) karakteristike osobe koja ispunjava upitnik (3 pitanja); 2) karakteristike neformalne grupe/organizacije i njene delatnosti (19 pitanja); 3) kapacitete i potrebe neformalne grupe/organizacije (7 pitanja); 4) kvalitet saradnje sa važnim akterima u zajednici (10 pitanja). U upitniku se zahtevalo da se upiše ime i imejl organizacije uz garantovanu zaštitu podataka. Proces prikupljanja podataka trajao je od 7. septembra do 19. oktobra 2020. godine.

Upitnik je prvo testiran na uzorku od 12 organizacija. Učestvovalo je 10 udruženja građana, jedna neformalna grupa i jedna fondacija. Organizacije su bile iz različitih mesta: Niš (2), Novi Sad (2), i po jedna iz Despotovca, Kraljeva, Kosjerića, Kruševca, Prijepolja, Preševa, Smedereva i Subotice. Takođe su i različitih godina osnivanja – u periodu od 2003. do 2019, dok ih je najviše osnovano nakon 2010. (9 organizacija). Oblasti njihovog delovanja su: kultura i umetnost (4), pedagoški rad sa decom i mladima (4), podrška osobama sa invaliditetom, zaštita životne sredine, aktivizam, sport i rekreacija. Upitnik je popunilo 6 žena i 6 muškaraca; predsednici udruženja (3), osnivači (3), predsednici upravnog odbora (2), zakonski zastupnici (2), direktor (1), koordinator i administrator. Na osnovu njihovih odgovora i povratnih informacija o upitniku, pojedina pitanja su pojednostavljena ili dodana.

Finalna verzija upitnika je postavljena u online formi, na sajtu promeni.rs – platformi namenjenoj svima koji žele da unesu pozitivne promene u svojoj lokalnoj sredini. Link je poslat na 140 adresa udruženja građana i 380 adresa neformalnih grupa koje se nalaze u bazi Nacionalne koalicije za decentralizaciju (NKD) i Fondacije Jelena Šantić. Takođe, link su primile i sledeće organizacije, mreže i resurs centri: Građanske inicijative, TACSO Resursni centar Građanskih inicijativa, Trag fondacija, Fondacija Hajnrih Bel, Desk Kreativna Evropa Srbija, Kancelarija za OCD, RC info, Rekonstrukcija Ženski Fond, i mreža Žene protiv nasilja. Plan je bio da obuhvatimo udruženja i neformalne grupe kojima je podrška najneophodnija.

Odgovore smo dobili od 177 organizacija, iz 56 gradova i svih regiona Srbije. Upitnik je ispunilo 96 žena i 81 muškarac, uzrasta od 16 do 72 godine, u najvećem procentu od 31 do 48 godina. Ogromna većina (91%) je na rukovodećoj poziciji, tako da imaju uvid u kompletno funkcionisanje organizacije. Oni predstavljaju prigodan uzorak obuhvaćen sa ciljem da se utvrde potrebe i kapaciteti onih organizacija i neformalnih grupa kojima je pomoć potrebna. Uzorak ne predstavlja reprezentativnu sliku sektora građanskog društva, ali je raznovrstan, i po geografskim oblastima u kojima se nalaze, i po polu i godinama ispitanika, tako da je obuhvatio vrlo raznolike glasove na osnovu kojih se može razviti adekvatan program podrške.

Struktura izveštaja prati strukturu upitnika i ima sledeća poglavlja: 1) karakteristike osoba koje su ispunile upitnik; 2) karakteristike organizacija i neformalnih grupa; 3) kapaciteti i potrebe organizacija i neformalnih grupa; 4) saradnja sa važnim akterima u zajednici; 5) predlozi za izgradnju kapaciteta organizacija i neformalnih grupa.

Projekat „Lokalni poziv za EU” realizuje Nacionalna koalicija za decentralizaciju sa partnerima Grupom 484 i Fondacijom Jelena Šantić, uz finansijsku podršku

1 Local Call for EU: Rule of Law and Cultural Diversity at the Local level for creating social cohesion and sustainable development of local communities

2 Popović D., Selaković B., Stojanović M., (2018), Udruženja građana: Sužavanje prostora za delovanje, Srbija 2014–2018, Beograd.

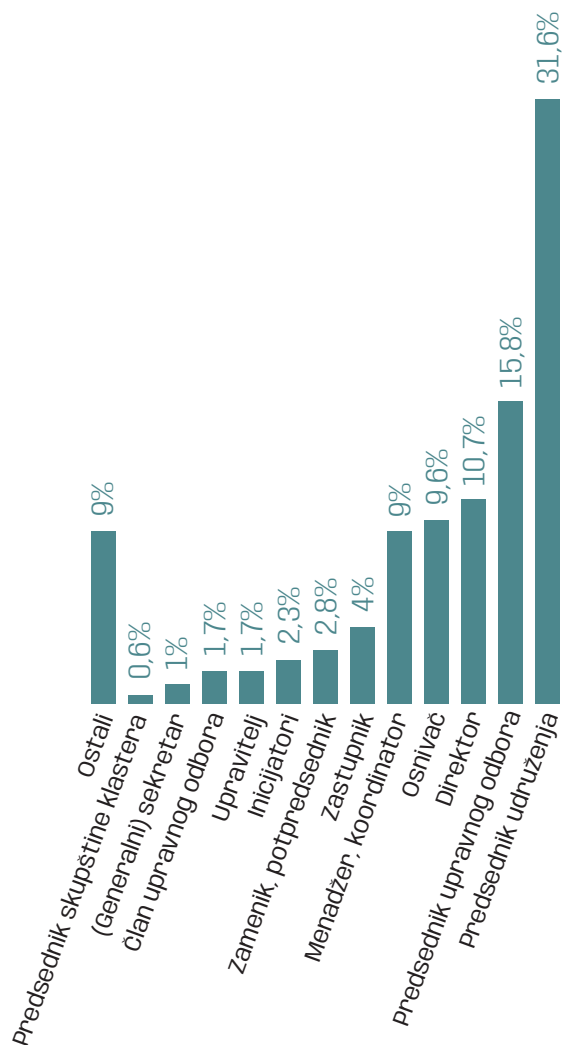
Evropske unije. Ovom prilikom izražavamo našu zahvalnost predstavnicima EU na iskazanom poverenju i podršci. Zahvaljemo se i svim osobama koje su vrlo ozbiljno i detaljno odgovorile na priličan broj pitanja u upitniku i pokazale koliko su motivisane da na najbolji mogući način opišu delovanje i potrebe svoje organizacije i podrže svoje korisničke grupe.

U daljem tekstu biće korišćen muški gramatički rod kao rodno neutralni, radi lakše čitljivosti teksta, ali se podrazumeva da vodimo računa o rodnoj ravnopravnosti i da napisano uključuje i ženski rod.

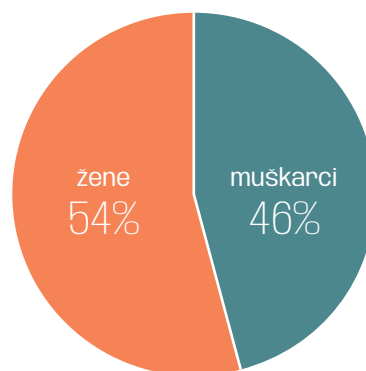
1. Karakteristike osoba koje su ispunile upitnik

Na upitnik je odgovorilo **177 osoba, 96 žena i 81 muškarac, uzrasta od 16 do 72 godine**. U najvećem procentu osobe su **starosti od 31 do 48 godina** i nalaze se **na upravljačkoj poziciji** (budući da su ispitanici bili zamoljeni da upitnik popunjavaju osobe koje su upoznate sa kompletnim funkcionisanjem organizacije). Ispitanici su iz **56 različitih gradova i svih regiona Srbije**.

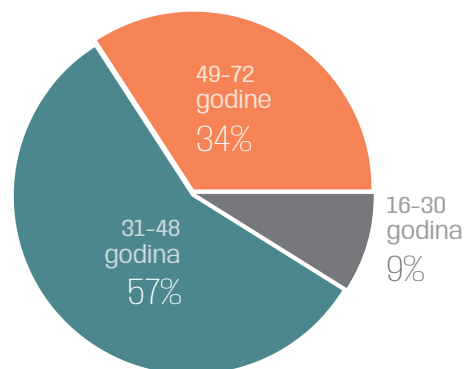
Pozicija učesnika mapiranja u organizaciji

Polna struktura učesnika mapiranja

Starost učesnika mapiranja

Ovakav uzorak pokazuje da smo čuli mišljenja gotovo podjednako i muškaraca i žena koji su angažovani u civilnom sektoru, a da su srednjih godina, na pozicijama upravljanja. Veoma mali broj mladih je na upravljačkim pozicijama. Ispitanici su iz različitih gradova i svih regiona Srbije, tako da postoji i geografska pokrivenost.

2. Karakteristike organizacija i neformalnih grupa

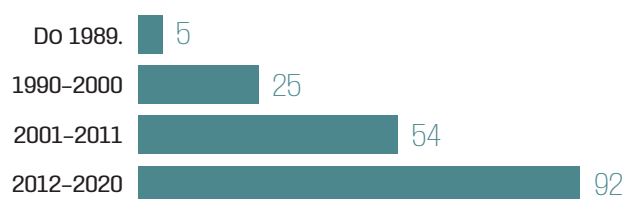
Osnovne karakteristike organizacija i neformalnih grupa i njihovog delovanja prikazane su kroz sledeće celine: 1) tip organizacija u odnosu na dužinu i formu delovanja i organizacionu strukturu 2) članstvo i zaposleni u organizacijama; 3) oblasti delovanja organizacija, korisnici i vrste aktivnosti; 4) geografsko područje rada organizacija; 5) broj i trajanje projekata; 6) budžet i izvori finansiranja; 7) ostvareni uspesi organizacija; 8) prepreke u realizaciji aktivnosti.

2.1. Tipovi organizacija

Organizacije su podeljene u četiri kategorije u odnosu na godinu osnivanja, prema društveno-političkom kontekstu i promenama zakonskog okvira koji su uticali na njihovo osnivanje i aktivnosti. To su: 1) organi-

zacije osnovane pre 1990, i zakonskog omogućavanja partijskog i političkog pluralizma; 2) organizacije osnovane u periodu 1990–2000 (teški period ratova u bivšoj Jugoslaviji, zajedno sa NATO bombardovanjem 1999, a koji je završen petooktobarskom promenom vlasti u Srbiji 2000); 3) organizacije osnovane u periodu 2001–2011 (na vlasti su partije demokratske orijentacije; krajem 2009. počela je primena novog Zakona o udruženjima); 4) organizacije osnovane nakon 2012. godine (nakon dobijanja statusa kandidata za članstvo Srbije u EU marta 2012. i sastavljanja vlade od strane Srpske napredne stranke, u kojoj su partije tzv. „starog režima” glavne partije vladajuće koalicije).

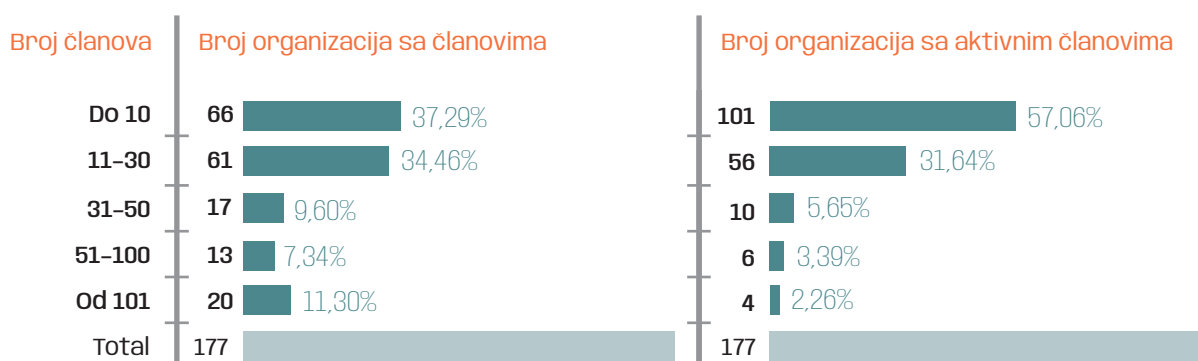
Grafikon 1
Broj organizacija prema godini osnivanja

U grafikonu 1 može se videti da je najveći broj organizacija i neformalnih grupa osnovano u periodu nakon 2012. godine (52%), zatim slede organizacije osnovane u periodu 2001–2011 godine, periodu 1990–2000 i najmanji broj je nastao pre 90-ih. Među organizacijama koje su nastale u poslednjih 9 godina, veliki broj organizacija su mlade organizacije – 42% je osnovano u poslednje tri godine (2018–2020), a 65% u poslednjih 5 godina.

Najviše organizacija deluje u formi udruženja (145), i u manjem broju neformalnih grupa (25). Obuhvaćeno je i 5 fondacija, a 2 organizacije su navele da imaju nešto drugačiju formu od ponuđenih. Radi se o labavom neformalnom savezu OCD i neformalnih grupa, i „ekosistemu” koji obuhvata jednu OCD, jedno festivalsko udruženje, jednu fondaciju i jednu neformalnu grupu koja se bavi tehnološkim razvojem.

Grafikon 2
Broj članova i aktivnih članova organizacija

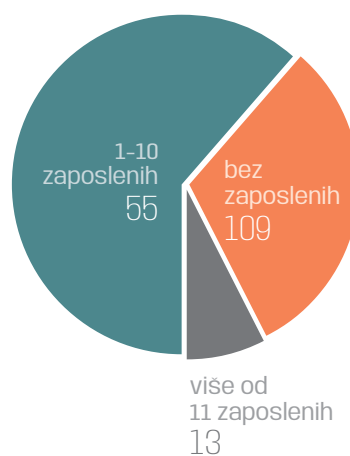

Organizaciona struktura postoji u 93 organizacije što je 56% od ukupnog broja organizacija koje su odgovarale na to pitanje³. Od te 93 organizacije 60% imaju upravni odbor, 47% skupštinu i 34% nadzorni odbor. Najveći procenat organizacija ima od 3 do 4 pozicije u svojoj strukturi (22% i 25%) kao što su npr. „skupština, upravni odbor i nadzorni odbor” ili „projekt koordinator, asistent, stručni saradnik, računovođa” ili „direktor, board, dizajn, umetnik”.

2.2. Članstvo i zaposleni

Veliki je raspon u broju članova i članica u organizacijama – od 0 do 2000. Najveći procenat organizacija ima malo članova: do 10 osoba (37%), 18% nema članove, dok od 11 do 30 članova ima 34% organizacija. Ukoliko se računa **aktivno članstvo**, raspon se smanjuje iako je i dalje velik – od 0 do 500. Broj aktivnog članstva se smanjuje: 57% organizacija ima do 10 aktivnih članova i članica, od kojih je 14% bez aktivnog članstva. Raspon **zaposlenih osoba u organizacijama** jeste od 0 do 63, međutim u najvećem broju organizacija nema zaposlenih (62%) a zatim je zaposleno do 10 osoba – 31%.

Grafikon 3
Broj zaposlenih osoba u organizacijama

³ Na ovo pitanje je odgovorilo 166 organizacija. Jedanaest organizacija, koje su učestvovalе u testiranju upitnika, nisu imale to pitanje.

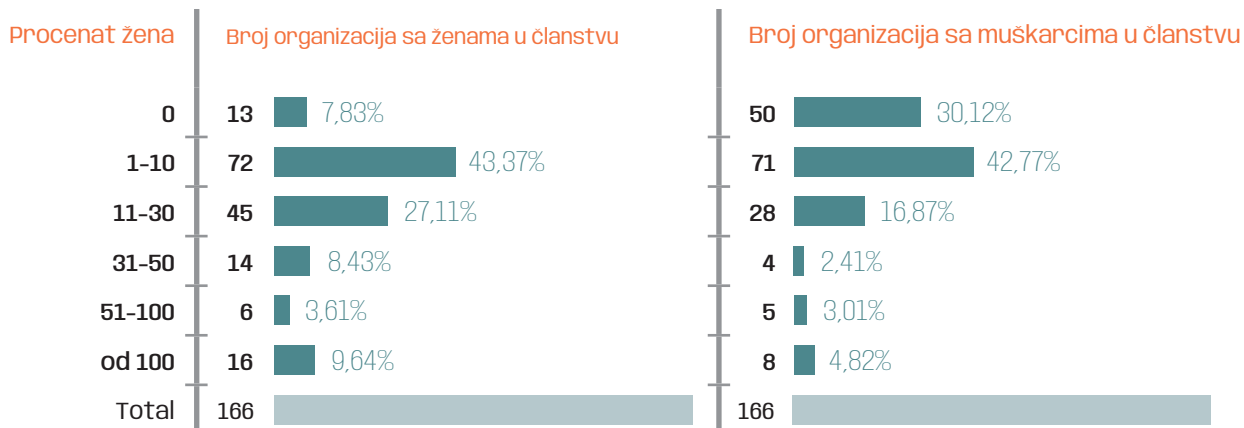
Posmatrajući pol, 30% organizacija nema muškaraca u svom članstvu, a 8% nema žena. Najveći broj organizacija ima članstvo 1–10 žena i 1–10 muškaraca. Organizacije sa velikim članstvom imaju više žena. U odnosu na zaposlenost, 71% organizacija nema zaposlene muškarce i 63% nema zaposlene žene. U oba slučaja, u najvećem procentu zaposleno je od 1 do 10.

Najviše zaposlenih muškaraca u jednoj organizaciji je 33, a žena 50.

Što se tiče **balansa između žena i muškarca**, posmatrajući članstvo, u 63% organizacija žena ima više od 50% (čak u 23% ima 100% žena), u 6,6% organizacija ima jednaki procenat žena i muškaraca. Posmatramo

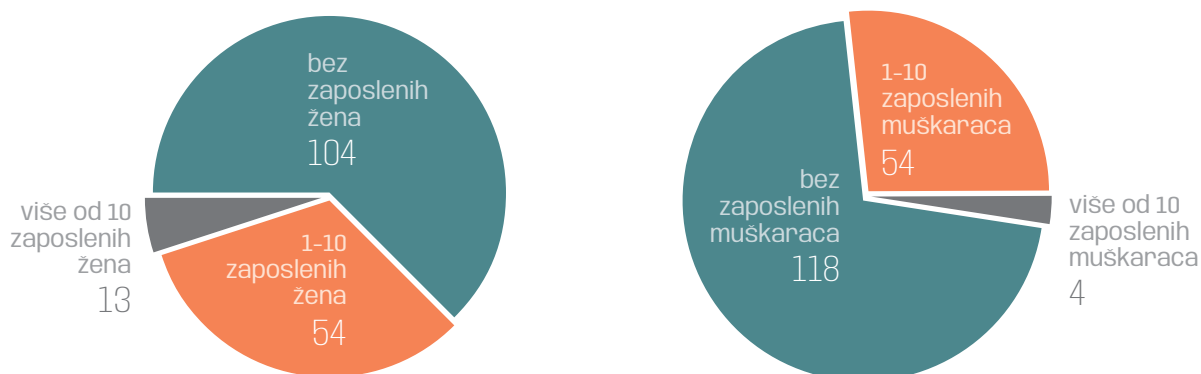
Grafikon 4

Broj organizacija u odnosu na broj žena i muškaraca u članstvu

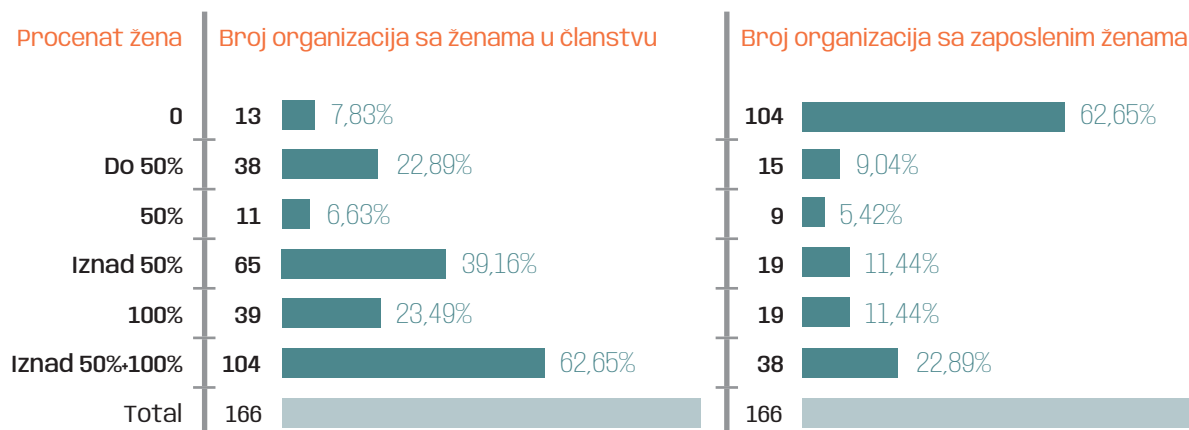
Grafikon 5

Broj organizacija u odnosu na broj zaposlenih žena i muškaraca

Grafikon 6

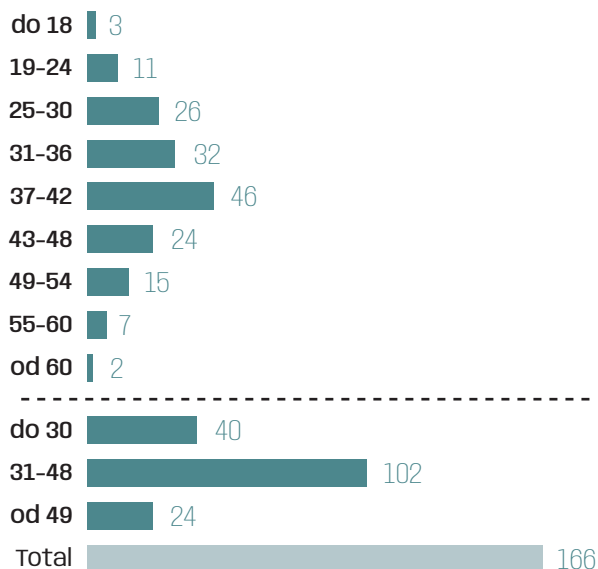
Procentat žena u članstvu i zaposlenih žena

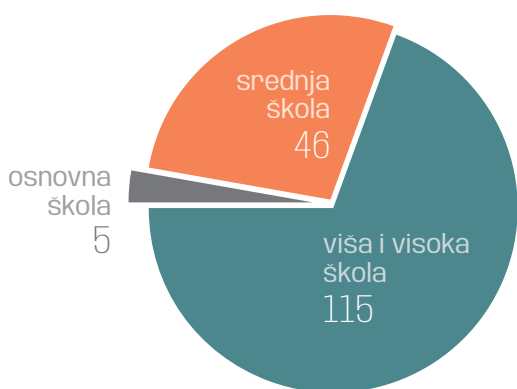
li zaposlenost, u 23% organizacija žena ima više od 50%, u 11% organizacija su zaposlene samo žene, a u 5% organizacija u jednakom broju su zaposlene žene i muškarci.

U najvećem procentu organizacije čine članovi **starosti** od 31 do 48 godina (61%), zatim mladi do 30 godina (24%), i u najmanjem procentu stariji od 49 godina (15%). U obrazovnoj strukturi prevladava fakultetsko obrazovanje (69%), zatim srednjoškolsko (28%) i u veoma malom procentu osnovnoškolsko (3%).

Grafikon 7
Broj članova organizacija po godinama starosti

Grafikon 8
Obrazovanje članova organizacija

Profil prosečne organizacije ukazuje da se radi o udruženju građana, nastalom u poslednjoj deceniji (čak i u poslednjih 3 do 5 godina), brojčano malom u kojoj je članstvo do 10 osoba, zaposlenih ili nema ili ih je vrlo malo, u većem procentu su angažovane žene, fakultetski obrazovane, srednjih godina; postoji struktura i to vrlo jednostavna. Ipak treba imati u vidu da se radi o rasponu različitih organizacija, te

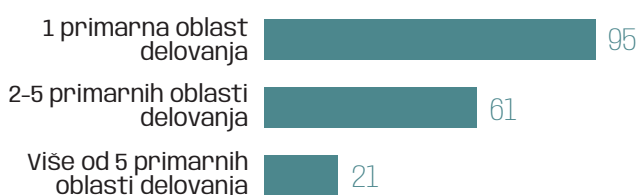
da program podrške treba prilagoditi njihovim specifičnostima. Npr. 19% organizacija ima više od 50 članova (čak i 2000), dok 6% ima više od 50 aktivnih članova, što znači da se procenat od 13% izgubio. Ove organizacije imaju ogroman potencijal u članstvu, i njima i zajednici bi značila podrška u mobilisanju i organizovanju tog mnogobrojnog članstva.

2.3. Oblasti delovanja, korisnici i aktivnosti organizacija

2.3.1. Oblasti delovanja organizacija

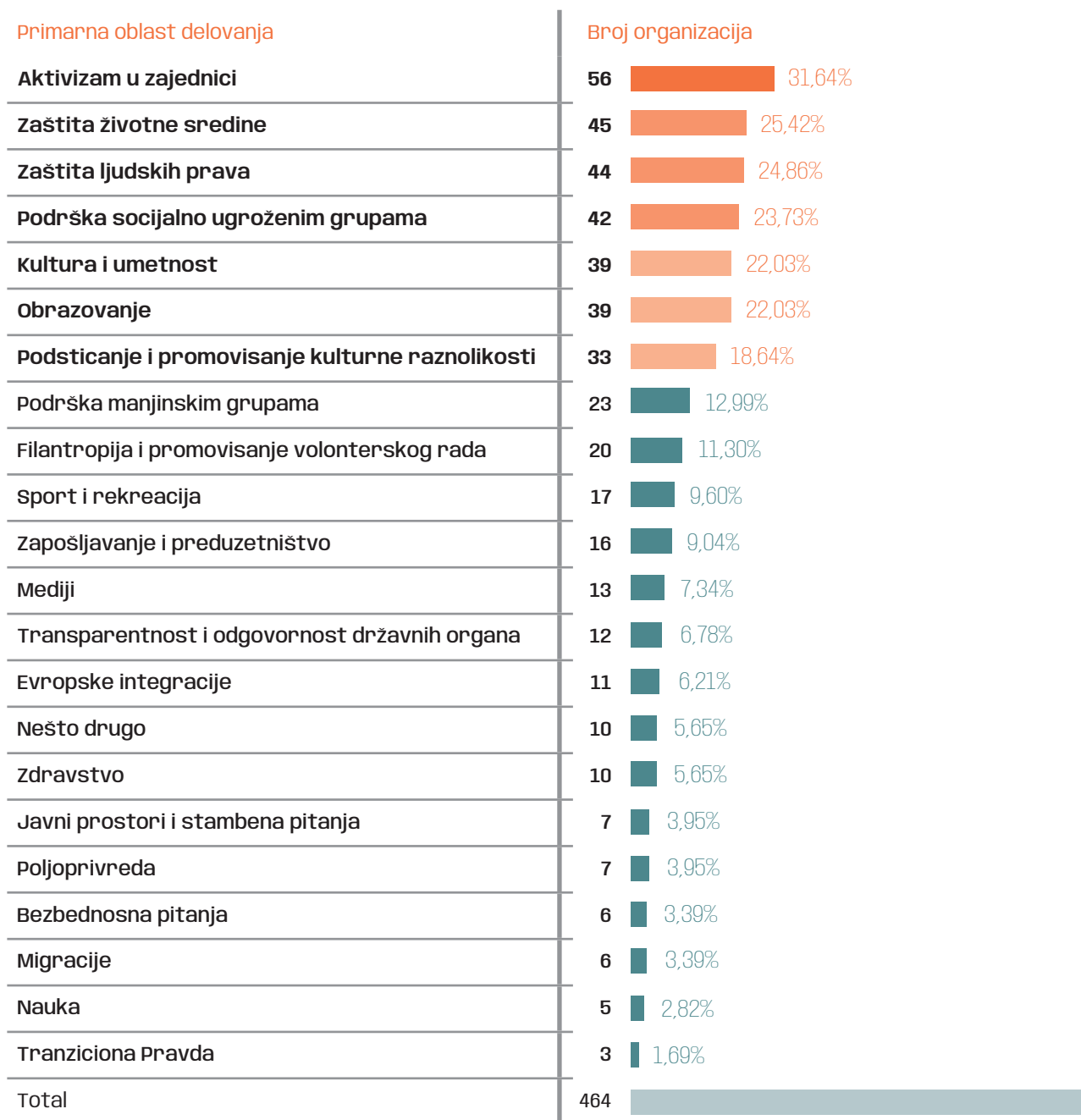
Organizacije su imale ponudenu **21 primarnu oblast delovanja**, plus odgovor „nešto drugo”, bez ograničenog broja izbora oblasti. Njihov izbor primarnih oblasti kreće se u rasponu od 1 do 15, dok je najviše organizacija navelo jednu oblast delovanja (54%). Najčešće **oblasti delovanja su: aktivizam u zajednici, zaštita životne sredine, zaštita ljudskih prava, podrška socijalno ugroženim grupama, kultura i umetnost, obrazovanje, i podsticanje i promovisanje kulturne raznolikosti**. Najmanje su birali sledeće oblasti: tranziciona pravda, nauka, migracije, bezbednosna pitanja, poljoprivreda, javni prostori i stambena pitanja, zdravstvo, evropske integracije, transparentnost i odgovornost državnih organa i mediji. Deset organizacija je označilo „nešto drugo” i navele su oblasti kao što su radno pravo, vladavina prava i „zaštita građenog nasleđa”, a mnoge su navodile ciljne grupe sa kojima rade (žene, deca i mladi, pogotovo iz ruralnih sredina, osobe sa invaliditetom, osobe u krizi, mladi umetnici, svi stanovnici opštine). **Analiza misija organizacija** je pokazala da je kod mnogih organizacija teško odrediti čime se organizacija bavi, budući da je misija nedovoljno precizirana ili je navedeno mnogo oblasti rada ili ciljnih grupa. Takođe, ako se uporedi misija sa izabranim primarnim oblastima delovanja i korisnicima, vidi se da neke organizacije metode rada mešaju sa oblastima delovanja, npr. ako rade edukaciju o ekologiji, njihov primarni fokus nije obrazovanje, već ekologija – edukacija predstavlja metod kojim se povećava svest o ekologiji.

Grafikon 9
Broj primarnih oblasti delovanja organizacija i neformalnih grupa

Grafikon 10

Primarna/e oblast/i delovanja organizacija i neformalnih grupa

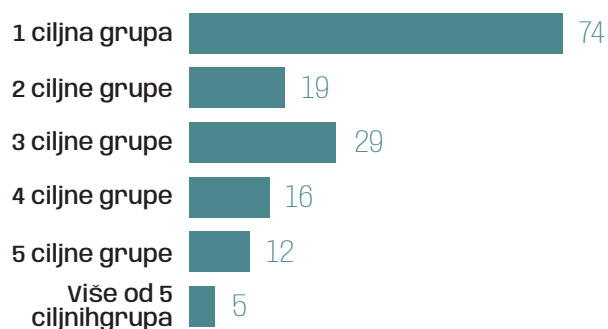

2.3.2. Korisnici organizacija

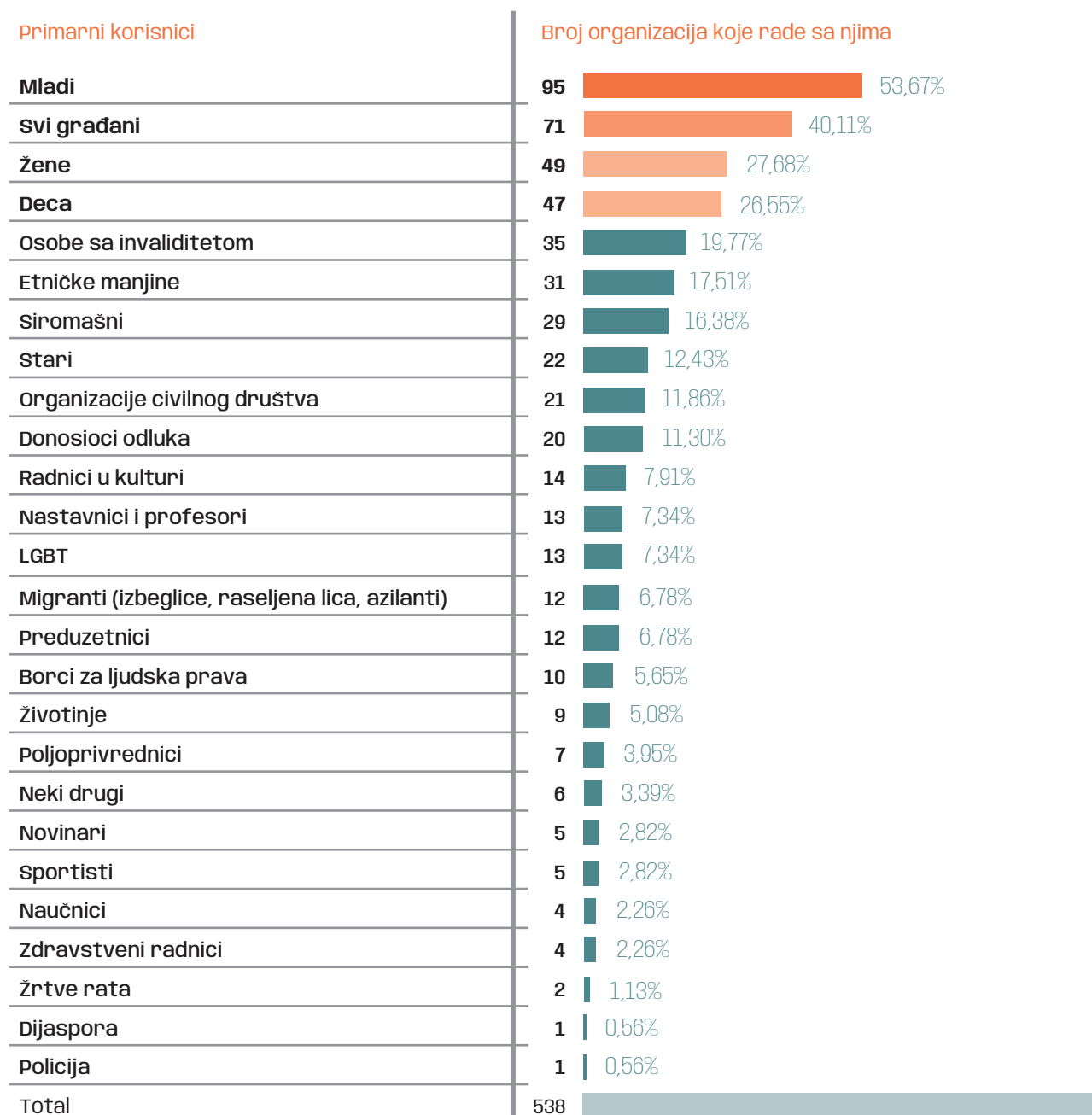
Od ponuđenih **26 primarnih grupa korisnika** (plus opcija „neki drugi“), organizacije su birale u rasponu od 1 do 20. Ipak, najviše organizacija je izabralo jednu ciljnu grupu (42%), zatim u rasponu 2–5 (43%). **Najčešće primarne ciljne grupe** sa kojima organizacije rade su: **mladi, svi građani, žene i deca**. U manjem broju organizacije navode: organizacije civilnog društva, donosiocice odluka i radnike u kulturi. Šest organizacija je navelo grupe korisnika izvan ponuđene liste: roditelji, cela zajednica, žene sa invaliditetom, žene izložene rodno zasnovanom nasilju, zaposleni, novinari i medijski radnici, osobe koje injektiraju droge i seksualne radnice.

Grafikon 11

Broj ciljnih grupa sa kojima rade organizacije

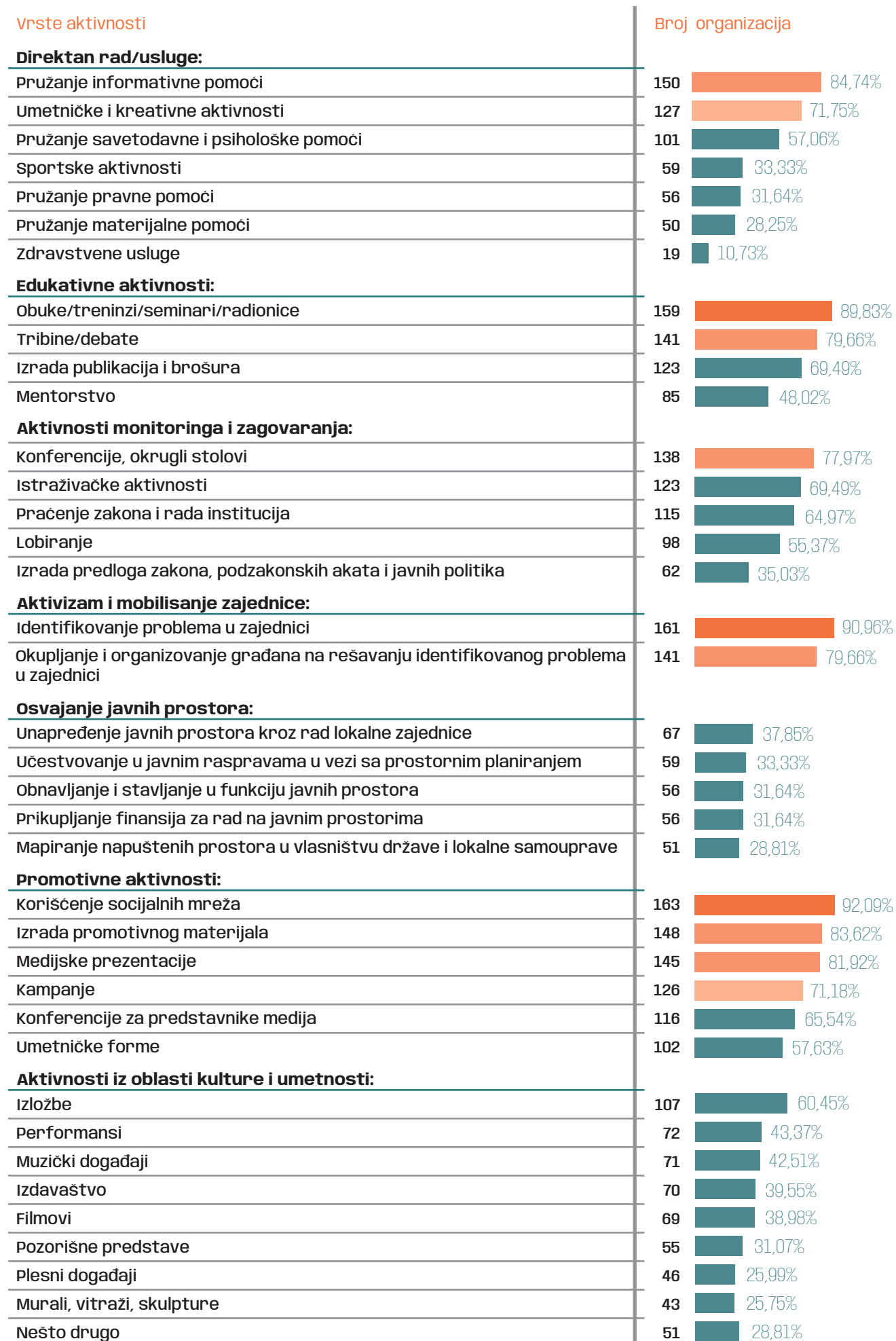
2.3.3. Aktivnosti organizacija

Organizacijama je ponuđeno **37 različitih aktivnosti** (plus „nešto drugo“) koje je trebalo da označe da li ih koriste u svom radu. Najčešće su označavane: **promotivne aktivnosti** – korišćenje socijalnih mreža, izrada promotivnog materijala, medijske prezentacije i kampanje; **aktivizam i mobilisanje zajednice** – identifikovanje problema u zajednici i okupljanje i organizovanje građana na njegovom rešavanju; **edukativne aktivnosti** – obuke, treninzi, seminari, radionice, tribine, debate, izrada publikacija i brošura; **direktne usluge** – pružanje informativne pomoći, umetničke i kreativne aktivnosti; **monitoring i zagovaranje** – konferencije, okrugli stolovi, istraživanja, praćenje zakona i rada institucija. Najmanji broj organizacija pruža direktne usluge kao što su: zdravstvene usluge, pružanje materijalne i pravne pomoći, i sportske aktivnosti; realizuje

aktivnosti oko javnih prostora; aktivnosti iz oblasti kulture i umetnosti (izuzev izložbi) i radi na izradi predloga zakona, podzakonskih akata i javnih politika.

Izborom odgovora „nešto drugo“ 28% organizacija je dalo objašnjenje svojih aktivnosti ili dodalo još neku vrstu ili podvrstu aktivnosti: multimedija, korporativno volontiranje, čitalački klub, resurs centar (biblioteka i arhiva), putovanja, alternativne tematske šetnje sa fokusom na nasleđu, forumi, fokus grupe, individualni rad sa decom, kreiranje didaktičkih materijala, monitoring životnog ambijenta, umrežavanje, međusektorska i međupostinska saradnja, negovanje tradicije po selima, negovanje kulture sećanja, dani otvorenih vrata, pošumljavanje, akcije usmerena na zaštitu životne sredine (čišćenje i prikupljanje otpada), festival nauke, socijalno preduzetništvo, sajmovi, izrada ručnih radova i грнčarskog posuđa, i sl.

Grafikon 13
Vrste aktivnosti koje organizacije realizuju

2.4. Geografska područja rada organizacija

Geografske oblasti delovanja organizacija su utvrđene kroz tri pitanja: 1) gde im je mesto sedišta organizacije ili okupljanja neformalne grupe; 2) u kojem regionu Srbije deluju; 3) na kojem geografskom nivou deluju. U odnosu **na mesto sedišta odnosno okupljanja**, organizacije se nalaze u 56 gradova iz svih regiona Srbije: najviše iz Vojvodine, Beograda, i Južne Srbije; manje iz Zapadne Srbije i vrlo malo iz Istočne Srbije. Najzastupljeniji gradovi su: Beograd, Novi Sad i Niš. U odnosu **na region u kojem rade**, zastupljeni su svi navedeni regioni, a najviše Vojvodina, Južna i Zapadna Srbija.

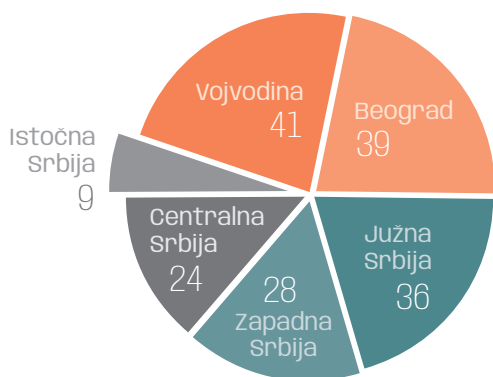
Prema **geografskom nivou delovanja** najviše organizacija deluje na lokalnom nivou, od kojih 62% isključivo na lokalnom nivou. Zatim sledi nacionalni nivo – 53% organizacija radi isključivo na nacionalnom nivou; i regionalni nivo – 29% organizacija radi isključivo regionalno. U Evropi deluje svega 11% organizacija (jedna organizacija samo u Evropi). Na međunarodnom nivou radi 7% organizacija (dve rade jedino na međunarodnom nivou). Osam organizacija radi na svim navedenim nivouima.

1) Oblast delovanja

Posmatranjem **oblasti delovanja organizacija** može se videti da se radi o vrlo šarolikim organizacijama: nijednu oblast nije izabralo više od 50% organizacija, dok najčešće birane oblasti bira od 19% do 32% organizacija. Ključne teme kojima se bave jesu aktivizam, zaštita životne sredine, zaštita ljudskih prava i podrška socijalno ugroženim grupama. To su teme koje su aktuelne u ovom životnom trenutku kada je društvo opterećeno pandemijom i siromaštvom, kao i dominacijom autoritativnih i desničarskih stajališta na svim nivoima. Tu su i tri oblasti koje su na institucionalnom nivou zaboravljene: kultura i umetnost, obrazovanje, te podsticanje i promovisanje kulturne raznolikosti. Obuhvaćen je mali broj organizacija koji je primarno angažovan u oblasti evropskih integracija, međutim, prema misiji organizacija može se videti da veliki broj organizacija svojim radom doprinosi tom procesu.

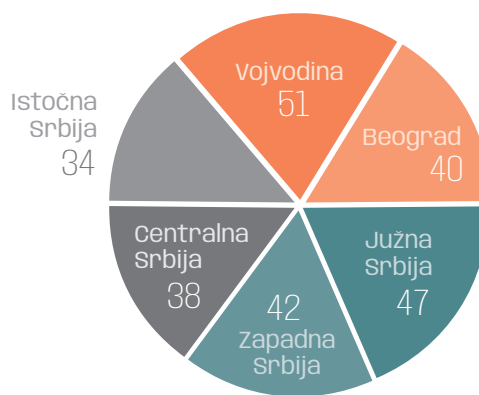
Grafikon 14.1

Broj organizacija prema mestu sedišta organizacije

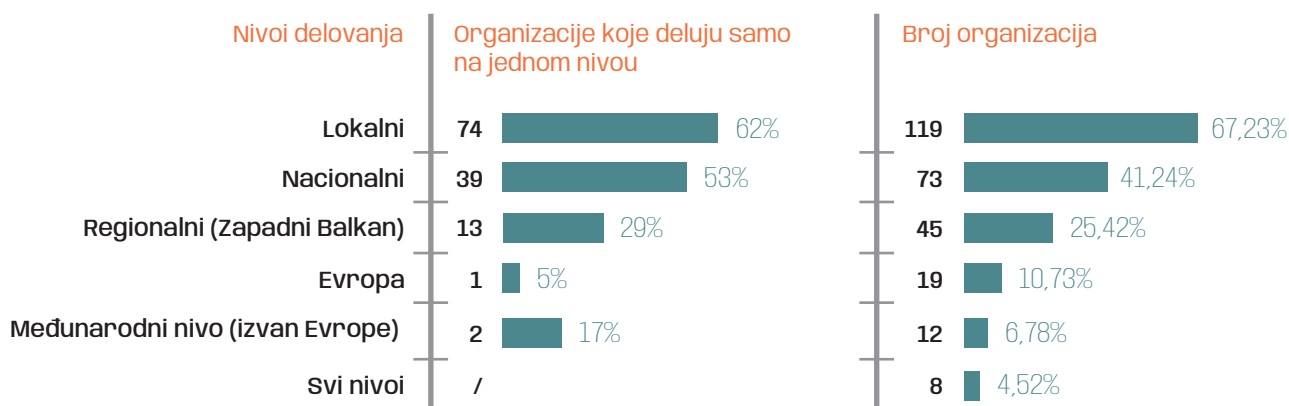
Grafikon 14.2

Broj organizacija prema mestu delovanja

Grafikon 15

Geografski nivo delovanja organizacija

2) Primarne korisničke grupe

Malo veća saglasnost postoji oko **primarnih korisničkih grupa**. Pojedine korisničke grupe bira 26–54% organizacija – najveći broj organizacija usmeren je ka mladima (54%), zatim ka svim građanima, a potom prema ženama ideci. Treba imati u vidu da 12% organizacija bira više od 5 primarnih oblasti delovanja, a 15% organizacija više od 5 primarnih ciljnih grupa, što ukazuje na potrebu za razmatranjem misija ovih organizacija i fokusiranja njihovog delovanja.

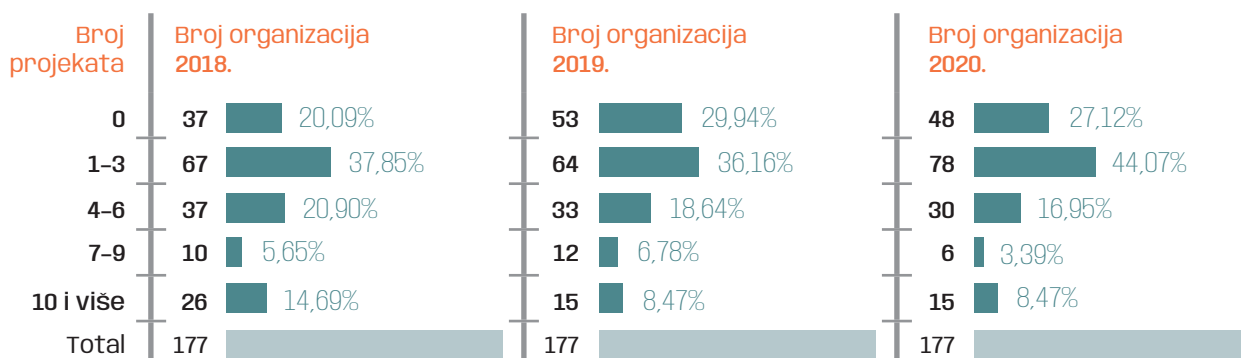
3) Aktivnosti

U skladu sa oblastima delovanja i korisnicima, organizacije najviše koriste **aktivnosti** promovisanja putem društvenih mreža, identifikovanje problema u zajednici, i obuke, seminare, treninge i radionice. Odmah su tu i informisanje, okupljanje i mobilizacija građana u rešavanju problema, te promotivne aktivnosti, tribine, debate i konferencije. Izbor ovih aktivnosti upućuje na to da su organizacije aktivističke i angažovane na mobilisanju građana u rešavanju problema u zajednici. Malo se koriste direktne usluge kao što su: zdravstvene usluge, materijalna i pravna pomoć, kao i rad na javnim prostorima, klasične aktivnosti iz oblasti kulture i umetnosti, i učestvovanje u izradi predloga zakona, podzakonskih akata i javnih politika. Manji izbor ovih aktivnosti potvrđuje aktivističku orijentaciju organizacija i njihovu manju uključenost u procese zagovaranja, te ih je potrebno osnažiti upravo u toj oblasti.

4) Geografska pokrivenost

Što se tiče **geografske pokrivenosti**, deluju u svim regionima, čak i u Istočnoj Srbiji, gde je aktivno 19% organizacija, iako svega 5% ima tamo svoje sedište. U odnosu na geografski nivo delovanja dominiraju lokalni i nacionalni nivo, te je potrebno osnaživanje za delovanje na regionalnom, evropskom i međunarodnom nivou.

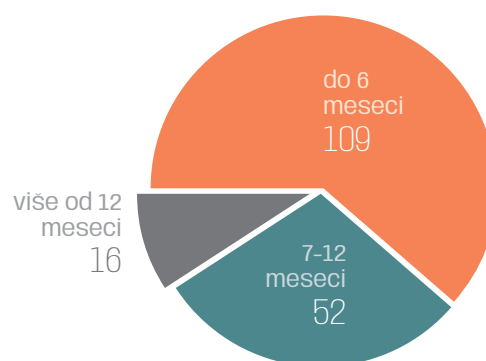
Grafikon 16
Broj inicijativa/projekata u periodu 2018–2020

2.5. Broj i dužina trajanja projekata

Pitali smo organizacije koliko su projekata ili inicijativa realizovale u periodu 2018–2020 godine i koliko su one u proseku trajale. Uzet je period od tri godine kako bi se utvrdio trend. U posmatranom periodu, najveći broj organizacija je ostvarilo 1–3 **inicijative/projekata**, a zatim slede organizacije koje ih nisu imale. Raspon **trajanja projekata** jeste od 0 do 62 meseca. Najčešće traju do 6 meseci. Mali procenat (9%) organizacija je realizovalo projekte koji su trajali duže od 12 meseci.

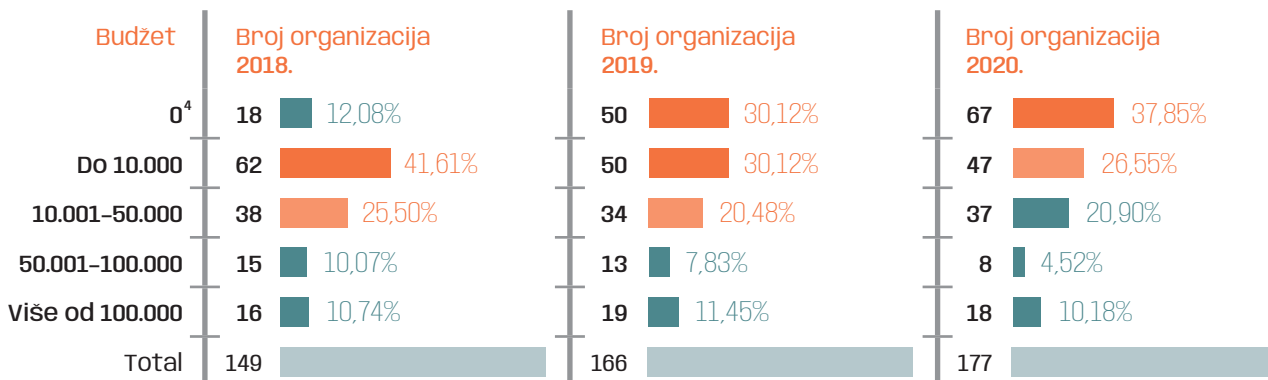
Grafikon 17
Prosečan period realizacije inicijativa/projekata, izražen u mesecima

2.6. Budžeti i izvori finansiranja

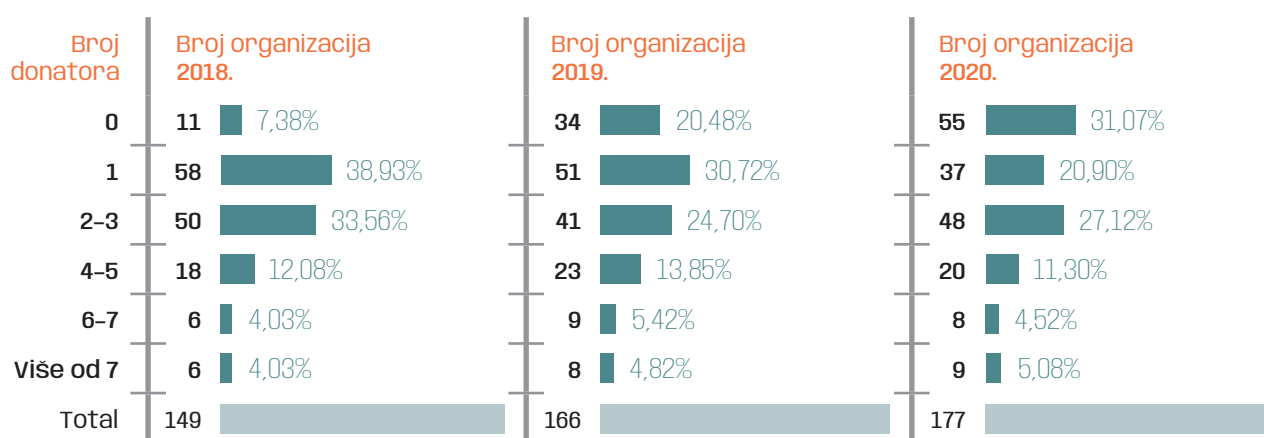
Organizacije su bile upitane i **koliko su im bili budžeti i ko su im bili donatori** u navedenom periodu od tri godine. **Godišnji budžet** organizacija kreće se u rasponu od nula do million evra. Najveći broj organizacija imalo je budžet do 10.000 evra, a zatim od 10.001 do 50.000 evra. U 2020. je ipak najveći broj organizacija bio bez budžeta.

Broj donatora, koji navode organizacije, kreće se u rasponu od 0 do 13, ali najčešće je reč o 1–3 donatora. U 2020. godini povećao se broj organizacija koje nemaju donatore. **Izvori finansiranja** su vrlo raznovrsni: strani donatori (razvojne agencije, fondacije, organizacije, ambasade, ministarstva), domaći donatori u nevladinom sektoru (fondacije, udruženja, mreže), državno finansiranje na nacionalnom i pokrajinskom nivou (mi-

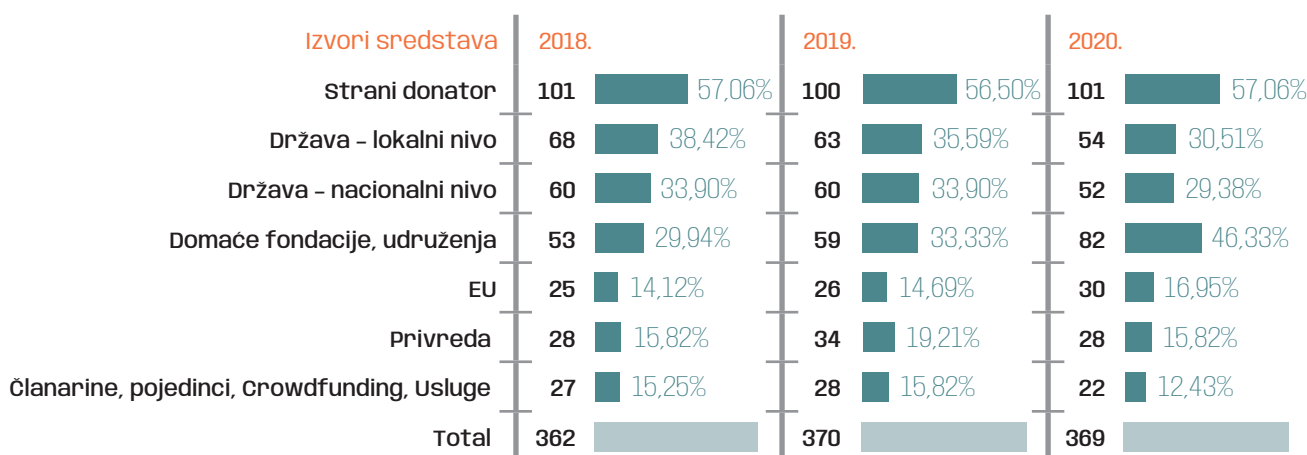
Grafikon 19

Broj donatora u periodu 2018–2020

Grafikon 20

Struktura izvora finansiranja

nistarstva, pokrajina, sekretarijati, kancelarije, uprave), državno finansiranje na lokalnom nivou (gradovi, opštine, mesne zajednice, gradske uprave i sekretarijati), privreda, članarine i građani.

U Tabeli 20, može se videti da su najčešći izvori finansiranja strani donatori, i to ambasade (najčešće Nemačke i Amerike), ministarstva, OAK fondacija, USAID i UNDP, Kvinna till kvinna, UN Women i Misija OEBS,

UNICEF i SDC. Takođe se često kao izvor finansiranja navodi Evropska unija, njena tela (Evropska komisija, Delegacija) i programi kao što su Kreativna Evropa, Erasmus, Tempus, IPA, EIDHR – od 25 do 30 puta u svakoj od navedenih godina. Spominje se i Savet Evrope, u 2020. godini.

Od **domaćih donatora u civilnom sektoru** najčešće se navode: Trag Fondacija, Rekonstrukcija ženski

⁴ Treba imati u vidu da je 39 organizacija osnovano u periodu 2018–2020: 11 organizacija 2018, 17 organizacija 2019. i 11 organizacija 2020.

fond, Fondacija Jelena Šantić, Fondacija za otvoreno društvo, CRTA, Nacionalna koalicija za decentralizaciju, Fond za otvoreno društvo i Fondacija Ana i Vlade Divac. **Od državnih institucija na nacionalnom nivou** podršku su najviše pružala ministarstva, i to: Ministarstvo kulture i informisanja, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo zaštite životne sredine i Ministarstvo zdravlja. Navodi se i Nacionalna služba za zapošljavanje. **Na pokrajinskom nivou** navedeni su uglavnom sekretarijati za: kulturu, obrazovanje, socijalnu politiku, demografiju i ravnopravnost polova, poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo. **Na lokalnom nivou** najčešće se spominje grad, opština ili lokalna samouprava i to Niš, Novi Sad, Pirot, Šabac, ali i Gradska uprava za dečiju i socijalnu zaštitu Grada Novog Sada, Gradska uprava za kulturu Novi Sad, Gradska uprava za socijalnu zaštitu, Gradska uprava za sport i omladinu Novi Sad, Sekretarijat za kulturu i informisanje grada Niša, Šabačko pozorište, mesne zajednice, itd.

Imena **privrednika** koji se pominju jesu: Erste banka (Superste donatorska platforma), Avon (fondacija za žene, kovid podrška), C&A, P&G, Coca Cola, Jafa, Sunoko (proizvođač i izvoznik šećera), Šećerana Crvenka, Vital, Karneks, Pekara Branković, Heineken, JTI (Japan Tabaco International), Dunav osiguranje, OTP banka, Telenor fondacija, Vizartis štampa i sl. Posebno je interesantno kako su organizacije došle do inovativnih kompanija koje su socijalno odgovorne: PROI (mreža nezavisnih agencija za komunikaciju i odnose sa javnošću), Vivift Ideas (kompanija za razvoj vebe), Novomatic Novo ime (lider u oblasti kreacije i inovacije gejming opreme), NIRAS (međunarodna multidisciplinarna konsultantska kompanija), Eaton (kompanija koja se bavi upravljanjem električnom energijom), Ekostar pak (neprofitno privredno društvo za upravljanje ambalažnim otpadom), Stattwerk fondacija („zele-na“ projektantska firma), kao i zdravstvene kompanije Roche, Novartis i GlaxoSmithKline. Dve organizacije su koristile crowdfunding i u tu svrhu jedna je koristila Indiegogo, crowdfunding website. Značajno je da se veliki broj organizacija finansira putem **članarina i pojedinačnih donacija**, što ukazuje na njihovu prihvaćenost od strane lokalne zajednice.

Broj projekata i finansijski resursi potvrđuju profil malih organizacija koje godišnje realizuju 1–3 inicijative ili projekta, u trajanju do 6 meseci, uz budžet do 10.000 evra ili ga nemaju. Imaju od 1 do 3 donatora, a u 2020. ga nemaju (bez donatora ostaju organizacije koje su imale budžet do 10.000 evra). Izvori finansiranja su raznovrsni. Najčešće imaju podršku stranih donatora, zatim lokalnih vlasti, pa nacionalne vlasti i domaćih fondacija i organizacija. Tu su i privrednici, EU fondovi, članarine i privatne donacije. U 2020. dolazi do smanjenja podrške od lokalnih i nacionalnih vlasti, privrednika i članarina, a povećava se podrška domaćih fondacija i organi-

zacija. Pad u 2020. godini može se objasniti pandemijom i izborima, ali i sprovođenjem istraživanja tri meseca pre završetka godine. Pozitivna strana jeste što su organizacije uspevale da dođu do vrlo raznovrsnih donatora, neke su uspevale da imaju članarine i postojala je finansijska podrška EU, što je iskustvo koje treba podeliti i raditi na unapređenju prikupljanja sredstava iz tih izvora.

2.7. Uspesi organizacija

Na pitanje **šta su im najveći uspesi**, organizacije prvenstveno navode uspešne projekte i aktivnosti u oblasti njihovog rada: kulturi (31 organizacija), zaštiti i promovisanju prava žena (27), ekologiji (25), zaštiti i promovisanju ljudskih prava i podsticanju građanske participacije i aktivizma (22), podršci mladima (18), podršci marginalizovanim grupama (29) – osobama sa smetnjama u razvoju, starima, siromašnim, raseljenim, tražiocima azila, osobama sa invaliditetom, Romima, LGBTI, PLHIV osobama, i ostalim oblastima (15) – turizam i razvoj, zdravlje, podrška dece, sport, životinje. Devetnaest organizacija je navelo pojedine elemente uspeha bez kontekstualizacije oblasti rada: projekti/aktivnosti, trajanje organizacije, aktivacija građana, prepoznatljivost i vidljivost organizacije (porast pratilaca na društvenim mrežama), saradnja sa relevantnim akterima, dobri rezultati evaluacije, nagrade. Četiri organizacije nisu mogle da navedu uspehe.

2.7.1. Uspesi u oblasti kulture

U oblasti kulture navode se: 1) **aktivnosti namenjene publici** – pozorišne predstave, performansi, festivali (uključujući i međunarodne), filmovi (produkcija i prikazivanje), koncerti, cirkus, mapiranje kulturnih resursa, knjige, monitoring književne kritike, proučavanje lektire, izrada portala, muzičke radionice, tribine, izložbe slika i fotografija, magazini i sl; 2) **obrazovne aktivnosti namenjene umetnicima** – predavanja, radionice, putovanja i razmene umetnika, umetnički kamp, mentorstvo; 3) **trajnije forme delovanja** – osnivanje alternativnih kulturnih centara i stanica. „Starijim“ organizacijama značajan je ostvareni **kontinuitet u radu i manifestacijama**, npr.: „Nišville jazz festival“ (traje od 2006), međunarodni festival LGBT filma „Merlinka“ (traje od 2009) A.N.F.I. TEATAR (traje od 2014). Organizacije uspeh vide i u: **uticaju na publiku** (generisanju publike, razvijanju stalne publike, promeni svesti publike, podršci zajednice); **vidljivosti; razvijanju saradnje i umrežavanju sa kolegama** (na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou); **podršci od strane donatora; nagradama**.

Deset organizacija navodi **posredničku ulogu kulture u promovisanju i razvijanju humanih vrednosti i demokratskog društva**: interkulturalizam („Jazz i multikulturalizam“, „SaNiTi (Sarajevo–Niš–Tirana) Youth jazz

project", „Jazz and Interculturalism“⁵), promovisanje kulture etničkih manjina (Rusini, Romi), izgradnja mira, jačanje aktivističkog potencijala, promovisanja feminizma, inkluzija dece i mladih bez roditeljskog staranja, kao i dece sa smetnjama u razvoju i dece oštećenog sluha, podrška LGBT populaciji, ekološko osvešćivanje, promovisanje kulture u seoskim sredinama i podsticanje seoskog turizma.

Udruženje „Strit Smart“ / Platforma „Rekonstrukcija“, iz Beograda, dalo je ilustrativan primer upotrebe umetnosti za jačanje aktivističkog potencijala zajednice:

Uključivanje lokalne zajednice u sam proces odlučivanja o nastanku jednog umetničkog rada, kao demonstracija kako bi i inače trebalo da izgleda sam proces odlučivanja o korišćenju javnog prostora, jedan je od mehanizama koji smo razvili, a koji smatramo vitalnim za (re)kreiranje zajednice tamo gde je nema ili za osnaživanje postojeće. Smatramo da se na ovaj način jača i aktivistički potencijal komšiluka, a samim tim i svih žitelja grada.

Dve organizacije su ukazale na uspešan uticaj **na promenu uobičajene kulturne prakse** kao što je promena načina rada izložbenih prostora i realizacija modernog bioskopa. Samo jedna organizacija, i to ženska, ukazala je na to da je imala uticaja na Ministarstvo za kulturu i informisanje zbog diskriminatorskog odnosa prema ženskoj kulturi, što je rezultiralo promenom pravilnika konkursa Ministarstva. Interesantno je da, u oblasti kulture, nijedna organizacija među uspehe **nije navela uticaj na kulturne politike i državne organe**.

2.7.2. Uspesi u zaštiti i promovisanju prava žena

Organizacije koje pružaju podršku ženama u najvećem procentu deluju u oblasti borbe protiv rodno zasnovanog nasilja (uključujući digitalno nasilje), zatim u zaštiti ranjivih grupa žena (Romkinja, radnica, žena sa invaliditetom, seoskih žena) ali i na promovisanju angažovane ženske kulture, ženskih radničkih prava i mira odnosno kulture dijaloga između žena na Kosovu i u Srbiji. Uspeh vide u sledećem: 1) **projekti i aktivnosti sa korisnicama** – psihološka i pravna podrška, ekonomsko osnaživanje, zdravstvene usluge, edukacija žena, podsticanje na aktivizam i samozastupanje, formiranje udruženja žena, saradnja i umrežavanje, ali i saradnja sa sindikatima i lokalnim institucijama; 2) **aktivnosti podizanja svesti kod šire publike** o navedenim problematikama – u tu svrhu korišćene su umetničke aktivnosti (performans, festival), istraživanja, publikacije, kampanje (uključujući i online), medijsko izveštavanje, edukacije (npr. radionice i kampovi za srednjoškolce), portali, Ženske studije (pohađalo je 28 generacija)

i feminističke biblioteke (kao trajniji oblici delovanja); 3) **uticaj na politike i institucije** – učestvovanje u pisanju nacionalnih i lokalnih strategija i akcionih planova; podsticanje saradnje svih relevantnih institucija u lokalnoj zajednici kroz sporazume o međusektorskoj saradnji (npr. u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i zaštiti dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja); osnivanje relevantnih tela (npr. Nacionalne koalicije protiv dečijih brakova u Srbiji), saveta ili komisija za rodnu ravnopravnost; uticaj na medije (npr. izrađen je kodeks rodno odgovornog izveštavanja u medijima koji je potpisalo više TV stanica, pisanih i elektronskih medija). Organizacije navode i uspehe kao što su trajanje, vidljivost, kredibilitet, izgradnja kapaciteta i osnaživanje organizacije, uspešno reagovanje u situaciji pandemijske krize (npr. diskusija o uticaju pandemije na položaj žena i uvođenje onlajn podrške), itd.

Udruženje za radna prava žena „ROZA“, iz Zrenjanina, kroz nabiranje svojih uspeha dalo je dobar primer mogućeg raspona rezultata od direktne podrške korisnicama, preko saradnje sa drugim akterima, do uticaja na javnost:

Grupa za podršku kao pomoć radnicama (preko 100 žena); podizanje svesti kod šire javnosti o problemima sa kojima se žene susreću na tržištu rada; saradnja sa drugim OCD i sindikatima; izdavanje publikacije „Žene govore“; performans „Zajedno do dostojanstvenog rada“ koji je proputovao Srbiju i region (BiH); vodiči kroz radna prava „Zajedno do dostojanstvenog rada“ i „Šta me čeka na tržištu rada?“ (vodič za mlade); onlajn kampanja „Sa radnim pravima na TI!“ na društvenim mrežama (reach preko 1.000.000 ljudi); medijska izveštavanja o radu ROZE i u pro-vladinim medijima, kao i u nezavisnoj štampi.

2.7.3. Uspesi u oblasti ekologije

Organizacije koje deluju u oblasti ekologije ističu svoj uspeh kada je reč o sledećim aktivnostima: 1) **konkretne akcije** – pošumljavanje, čišćenje i upravljanje otpadom, izrada biološkog filtera na delu reke, dovođenje vode za piće, izgradnja letnjikovaca, organizovanje planinarskih tura, uspostavljanje ekološke patrole (prijava nepravilnosti u radu zagađivača, poljskih požara, nelegalne gradnje, i sl.), projekat zaštite prirodnih staništa samoniklog lekovitog i aromatičnog bilja u Srbiji, osnivanje lokalne banke semena starih sorti voća i povrća, mapiranje prirodnih dobara, zaustavljanje seče Košutnjaka, suzbijanje alergogenog polena, pčelarska manifestacija; 2) **podizanje vidljivosti problema i mobilisanje volontera i građana** – edukacija učenika u oblasti zaštite životne sredine, konferencije, kulturne manifestacije (npr. Ring the alarm festival), online mesečnik, internet portali, kampanje za različite ekološke probleme⁶, informisanje o temi putem društvenih mreža i me-

5 „Jazz i multikulturalizam“, projekat namenjen mladim muzičarima srpske, romske, bugarske i albanske nacionalnosti na teritoriji 6 gradova na jugu Srbije; „SaNiTi (Sarajevo–Niš–Tirana) Youth jazz project“, projekat namenjen mladim muzičarima iz Srbije, Albanije i Bosne i Hercegovine; projekat „Jazz and Interculturalism“, namenjen mladim muzičarima iz Srbije, Italije (Sardinija) i Albanije.

6 Teme kampanja: zagađenje Velikog bačkog kanala u Vrbasu koji je najzagađeniji vodotok u Evropi, popravljavanje energetske efikasnosti u domaćinstvima, ukazivanje na štetnost loših navika i loš kvalitet unutrašnjeg vazduha u domaćinstvima, promocija zdravih stilova života, promocija neškodljivih energenata, protiv nedozvoljenog odlaganja otpada, promocija zelene gradnje, zelenog preduzetništva i zelene tehnologije.

dija, pokretanje peticija, ispitivanja mišljenja građana na razne ekološke i komunalne probleme kroz ankete; 3) **uticaj na politike i izradu dokumenata** – brisanje svih novih lokacija za MHE (mini hidroelektrane) iz prostornog plana opštine, poništena građevinska dozvola za jednu od MHE, dva područja predložena za zaštitu kod nadležnih institucija, izmena zakona o Planiranju i izgradnji, usvajanje Plana kvaliteta vazduha od strane Skupštine grada, učestvovanje u javnim raspravama pri donošenju ekoloških propisa, izrada dokumenata na osnovu terenskih istraživanja i analize lokalne dokumentacije i literature. **Primeri trajnih oblika delovanja u oblasti ekologije** su: osnivanje Muzeja odbrane reka Stare planine, osnivanje reciklažnog dvorišta kao modela socijalnog preduzeća, razvijanje eko *hub*-a u okviru kojeg se promovise zeleno preduzetništvo, upoznaje javnost sa zelenim tehnologijama, i razvija sopstveni „zeleni proizvod“ za obezbeđivanje samoodrživosti; organizovanje kontinuiranog monitoringa određenog segmenta životne sredine, parlamenta (KLEP – Kruševački lokalni ekološki parlament) i foruma (Arhus forum mladih Grada Kruševca). Dve organizacije su navele aktivnosti na **promovisanju evropskih načela održivog razvoja**, odnosno promovisanju i praćenju primene Arhuske konvencije u Srbiji⁷.

Organizacije ukazuju i na: 1) **saradnju** – „solidarne aktivnosti podrške ekološkim udruženjima iz drugih krajeva Srbije“; saradnju sa obrazovnim institucijama; podršku lokalne samouprave, resornih institucija, međunarodnih fondacija i poslovnih operatera; 2) **volonterski rad i aktivistički pristup**, povećan broj učesnika u građanskim inicijativama; 3) **kontinuitet aktivnosti i udruženja, i nagrade**; 4) Jedna organizacija je ukazala i na **zastupljenost rodne ravnopravnosti** u organizaciji i upravljanju projektima.

Organizacija „Pro.Tok21“, iz Smedereva, pokazala je kako se dobrom kampanjom mogu mobilisati građani za postizanje promena u politikama i planovima nadležnih institucija:

Uspešnost kampanje Crveni bedževi koja je enormno povećala razumevanje lokalnog problema aerozagađenja u javnosti i uključila veliki broj građana u aktivnosti koje vode ka rešenju ovog problema; usvajanje Plana kvaliteta vazduha od strane Skupštine grada pod pritiskom javnosti koji su kreirali Crveni bedževi i njihova zvanična obraćanja institucijama.

2.7.4. Uspesi u oblasti ljudskih prava, građanske participacije i aktivizma

U oblasti **ljudskih prava i građanske participacije i aktivizma** kao uspeh navodi se: 1) **pravna i psihosocijalna pomoć korisnicima** – „pomaganje mnogobrojnim po-

jedincima i grupama da zaštite svoja prava i žive dostojanstveno“; 2) **edukacija** – škola za ljudska prava, edukacija o participaciji, edukacija novinara o profesionalnom izveštavanju; 3) **informisanje, animiranje i uključivanje građana** u procese planiranja lokalnih politika (unapređenje postojećih dokumenata i iniciranje novih politika), praćenje indikatora ostvarenja politika i njihova evaluacija, praćenje javnog finansiranja u uređenje javnog prostora. **Informisanje i animacija** se odvijaju kroz tribine, konferencije, prikazivanje filmova, kampanje (putem društvenih mreža i medija), video sadržaje, edukacije, istraživanja i studije, izveštaje o stanju ljudskih prava, upoznavanje javnosti sa konkretnim slučajevima političke korupcije, kao i kroz **trajnije oblike organizacije** – institucionalizaciju građanske participacije kroz Zakon o planskom sistemu, osnivanje Koalicije za nadzor javnih finansija i Foruma aktivnih građana FoGraS, podršku i osnaživanje lokalnih OCD, podsticanje razvoja lokalnih fondacija. Organizacije su ukazale i na: **važnost saradnje** – podizanje svesti o značaju zajednice i zajedničkog rada, povezivanje najrazličitijih pojedinaca, grupa i udruženja oko važnih socijalnih tema; saradnju sa lokalnim vlastima, relevantnim institucijama, kao i međunarodnim institucijama (pisanje izveštaja iz senke nadzornim telima UN-a, takođe se navodi kao uspeh); **prepoznatost** u zajednici; **ostvarivanje pravde** („hapšenje predsednika opštine, predsednice skupštine, načelnika OU i direktora JP“); **kontinuitet rada** (npr. 25 godina).

Centar lokalne demokratije (LDA) Subotica navodi uspehe u aktivaciji građana u praćenju lokalnih javnih politika važnih za evropske integracije:

Prepoznati smo u lokalnoj zajednici kao promoteri EU integracija, formirali smo lokalni Forum građana – FOGRAS grupa aktivnih građana u domenu praćenja lokalnih javnih politika, objavljujemo studije i istraživanja, edukujemo mlade, organizujemo informativne kampanje putem društvenih mreža.

2.7.5. Uspesi u oblasti rada sa mladima

Uspesi u **podršci mladima** vide se u: 1) **edukaciji i informisanju mladih** o evropskim dimenzijama obrazovanja i multikulturalnoj Evropi (letnji univerzitet), demokratiji, načinu funkcionisanja lokalne samouprave i mogućnostima mladih u njoj, mobilnosti, socijalnom preduzetništvu, savremenim zanimanjima, pisanju projekata, internet novinarstvu, prevenciji narkomanije, polno prenosivim bolestima i HIV-u, a kroz radionice, seminare, priručnike; 2) **angažmanu mladih** – bavljenju društvenim aktivizmom i volonterizmom, angažovanju u socijalnim preduzećima, učestvovanju u festivalu koji doprinosi dijalogu mladih sa Kosova i iz Srbije (npr. „Meredita, dobar dan“); realizaciji uličnih akcija na uređenju grada, debatnog kluba, omladinske

⁷ Arhuska konvencija je usvojena 25. juna 1998. godine, a Narodna skupština Republike Srbije donela je Zakon o potvrđivanju Arhuske Konvencije 12. maja 2009. godine. Cilj Arhuske konvencije je da ojača ulogu građana i organizacija civilnog društva u pitanjima koja se tiču životne sredine. Utemeljena je na principima transparentnosti i participativne demokratije. Ministarstvo zaštite životne sredine pokrenulo je postupak izrade Četvrtog nacionalnog izveštaja o sprovođenju Arhuske konvencije, u skladu sa međunarodnim obavezama Republike Srbije. <https://www.eri.org.rs/da-li-srbija-primenjuje-arhusku-konvenciju/>

novinarske redakcije; 3) **učestvovanju mladih u kreiranju i unapređivanju omladinske politike** na nacionalnom i lokalnom nivou; 4) **podsticanju formiranja tela za mlade** – Ministarstva omladine i sporta, kancelarije za mlade, Regionalne kancelarije za saradnju mladih (RYCO); 5) **povezivanju mladih sa relevantnim akterima** – organizacijama, institucijama; 6) **promenama u mladima** – „povećanje svesti srednjoškolaca o značaju demokratskih vrednosti i institucija, kao i njihove uloge u izgradnji istih kroz politički aktivizam i participaciju“, „postali su samostalne i nezavisne osobe“, „pozitivan uticaj na razvoj mladih, uključenost mladih u donošenje važnih pitanja za mlade na lokalnu“. Među uspesima pominju se i: trajanje organizacije, nagrada za projekat i unapređenje strukture i funkcionisanja jedne organizacije mladih.

Organizacija „AEGEE Niš“ projektom ilustruje uspeh svog rada sa mladima u usvajanju demokratskih vrednosti i razvijanju interkulturalnog dijaloga:

Pored velikog broja projekata, svake godine organizujemo Letnji univerzitet. Letnji univerzitet, kao naš najveći projekat, dvonedeljni je program koji okupi oko 30 studenata iz evropskih zemalja koji imaju priliku da upoznaju naš grad i zemlju. Cilj projekta je promovisanje multikulturalne Evrope, uklanjanje nacionalnih barijera i podsticanje međusobne saradnje evropskih studenata. (...) Kroz obrazovne module, kao i kroz implicitno učenje, studenti upoznaju i analiziraju osnovne koncepte evropske dimenzije obrazovanja – demokratiju, toleranciju, otvorenost, solidarnost, fleksibilnost, višejezičnost i multikulturalnost.

2.7.6. Uspesi u oblasti rada sa marginalizovanim grupama

Kod **podrške marginalizovanim grupama** (u koje spadaju stari, osobe sa smetnjama u razvoju, raseljeni, Romi, osobe sa invaliditetom, deca ulice, LGBT, oboleli od HIV-a) navedeni su sledeći uspesi: 1) **konkretna pomoć**: humanitarna pomoć (uključujući reagovanje na vanredne situacije – poplave, pandemiju), obnavljanje i izgradnja kuća, idi-vidi posete, licencirane socijalne usluge⁸, socijalno preduzetništvo, mobilne aplikacije za prijavljivanje problema u saobraćaju za OSI, stručna edukacija distrofičara za upotrebu medicinskih aparata, nabavka lekova i invalidskih pomagala, organizovanje prevoza za OSI, kulturne i sportske radionice, podrška u školovanju romske dece; 2) **saradnja između relevantnih aktera u podršci korisnika i njihovo povezivanje** – osnivanje mreže Humanas, Mreže za podršku

ku porodica sa dementnim članovima, lokalnih mreža za prevenciju diskriminacije i podršku LGBTI osobama, PLHIV Unije Srbije; 3) **promene kod korisnika** – povećanje vidljivosti ciljne grupe (tv prilozi, časopis, Romski festival), veliki broj korisnika, osnaženi pojedinci i porodice, podizanje kvaliteta života korisnika, inkluzija odnosno uključivanje u obrazovne, radne i društvene aktivnosti u zajednici, uključivanje u zagovaračke aktivnosti, očuvanje romske kulture, jezika i običaja; 4) **uticaj na zakonodavstvo i lokalne politike**⁹; 5) **u odnosu na udruženja** – dugogodišnje iskustvo, vidljivost, sticanje poverenja od strane korisnika, lokalne samouprave i građana, podrška donatora.

Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Kragujevac je dao primer zagovaračkih uspeha, koji su značajno unapredili kvalitet života korisnika:

Posle uspešno sprovedenog javnog zagovaranja Centra u 2013/2014 godini, usluga personalne asistencije počela je da se finansira iz sredstava lokalnog budžeta, a 2018. godine uspeli smo da izlobiramo uvođenje usluge personalne asistencije u Odluku o socijalnoj zaštiti grada Kragujevca što je obezbedilo kontinuirano pružanje usluge korisnicima. Uspostavljanje ove usluge značajno je doprinelo podizanju kvaliteta života korisnika, kroz obezbeđivanje većeg nivoa samostalnosti pružanjem praktične podrške za zadovoljavanje ličnih potreba i uključivanje u obrazovne, radne i društvene aktivnosti u zajednici.

Zadivljuje lista uspeha organizacija koji se ostvaruju na svim nivoima: 1) na terenu kroz direktan rad sa korisnicima i mobilisanje građana za akciju; 2) na nivou promene svesti kod korisnika i građana, ali i vlastite svesti i svesti kolega kroz edukacije i kampanje; 3) na institucionalnom nivou kroz proces zagovaranja, odnosno promene zakona i osnivanje tela od nacionalnog značaja, povezivanje i umrežavanje sa organizacijama i lokalnim institucijama, osnivanje „resurs“ mesta za okupljanje, razmenu ideja, rad i promociju kao što su kulturne stanice, socijalna preduzeća, eko hub ili Muzej odbrane reka Stare planine. Ono što je potrebno jeste **osvestiti sve nivoe delovanja organizacija i sistematski raditi na razvijanju onih koji nedostaju**, npr. osnažiti organizacije u kulturi za zagovaračke aktivnosti. Takođe, samo tri organizacije pominju povezanost njihovih aktivnosti sa evropskim integracijama. Bilo bi značajno **osvetliti povezanost aktivnosti sa evropskim integracijama i njihov doprinos otvaranju pregovaračkih poglavlja 23 i 24.**

⁸ Licencirane socijalne usluge: pomoć u kući, savetovalište za neformalne negovatelje dementnih i zavisnih osoba, dnevni boravak za decu, omladinu i odrasle osobe sa invaliditetom i smetnjama u razvoju, lični pratilac deteta, stanovanje uz podršku, Centar za relaksaciju i sticanje životnih veština, školica za romsku decu, personalna asistencija/dnevni boravak za osobe sa invaliditetom.

⁹ Uspesi u zagovaračkim inicijativama: „samohrane majke uvrštene su u teško zapošljive kategorije u Lokalnom akcionom planu zapošljavanja grada Čačka“; finansiranje usluga personalne asistencije iz sredstava lokalnog budžeta i uvođenje te usluge u Odluku o socijalnoj zaštiti grada; učestvovanje u izradi Strategije socijalne zaštite grada Kragujevca (2015–2019) i Lokalnog akcionog plana za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom na teritoriji Grada Kragujevca za period 2018–2020; lobiranje i zagovaranje za izmenu zakona i podzakonskih akata koji se odnose na zapošljavanje OSI; zagovaranje usvajanja Lokalnog akcionog plana za Rome i Romkinje; izrada modela Zakona o građanskom partnerstvu (istopolni parovi); povlačenje udžbenika sa diskriminatornim sadržajem iz plana i programa za srednje škole u Srbiji; učestvovanje u pisanju Nacionalne strategije za HIV i standardizaciji usluga PLHIV osoba.

2.8. Prepreke u realizaciji aktivnosti

Na pitanje koja im je **najveća prepreka (ili prepreke) u realizaciji aktivnosti**, najveći broj organizacija (62%) odgovara – **nedostatak finansijskih sredstava**. Smatraju da manje organizacije, daleko od Beograda, teško dolaze do sredstava; budući da nemaju potrebne reference, konkurentno iskustvo i budžet, donatori nemaju poverenje u njihove kapacitete; lokalna sredstva su mala, kriterijumi selekcije nisu jasni a podršku dobijaju organizacije koje su u dobrim odnosima sa lokalnim vlastima. Takođe smatraju da nema dovoljno sredstava za pojedine oblasti delovanja, kao što su npr. kultura i umetnost, povratak i integracija interno raseljenih lica; ukazuju i na potrebu za pokrivanje fiksnih troškova organizacije, kao i potrebu za dobijanje prostora i opreme.

Sokobanjsko ekološko društvo i Savez za pristupačnost Srbije iz Beograda opisuju koliko je teško obezbediti početna sredstva za rad organizacija:

Iako imamo odlične ljudske resurse i dobar tim, zbog kratkog perioda postojanja i rada i nedostatka referenci, teško dolazimo do sredstava. Veliku energiju i rad smo uložili u pisanje projekata; učestvovali smo na osam konkursa i prošli na samo dva manja, sa vrlo skromnim iznosom sredstava i adekvatnim aktivnostima.

Neki projekat mora biti prvi, a svi traže iskustvo i određeni protok finansijskih sredstava.

Kao drugu najčešću prepreku 44% organizacija navodi **nepodržavajuće okruženje u kojima organizacije deluju**. Prvenstveno se ukazuje na nedostatak podrške od lokalne samouprave, kao i institucija na lokalnu (npr. kulture) i kancelarija za mlade.

Asocijacija prosvetara Opštine Sjenica i Edukaciono humanitarna organizacija (EHO) iz Prokuplja opisuju prepreke sa kojima se susreću u svojim zajednicama:

Postoje organizacije koje su im „miljenice“ i čiji projekti, zahvaljujući njihovim VEZAMA I VEZICAMA, UVIJEK PROLAZE. Mi nismo u milosti i umorni smo od rada na projektima koji nikako da budu prihvaćeni.

Najveća prepreka od uvek, a sada najviše izražena, je nerazumevanje lokalnih vlasti i njihovo nepoznavanje problema. Prepreke su brojne a uglavnom sve potiču od onih institucija i pojedinaca u sistemu koji bi trebalo da rešavaju probleme. U maloj sredini u kojoj delujemo ukazivanje na problem i njegovo rešavanje se tumači kao kritika vlasti (što često i jeste slučaj). Najviše otpora pružaju upravo institucije koje su inertne i nesamostalne u radu i dešava se da u radu nailazimo na mnogo nadrealnih situacija, od pozivanja volontera na informativne razgovore, proveru potpisa u policiji prilikom potpisivanja peticija, do lobiranja da nam se ljudi ne pridružuju jer mogu da ostanu bez posla. Ogoljavanje i rad na vidljivosti problema direktno je suprotan maniru vlasti da se problemi „guraju pod tepih“.

Ukazano je i na nedostatak podrške od pokrajinskih i državnih organa. Zatim na netransparentnost prilikom donošenja odluka, „promenljive (nedosledne i ispolitizovane) okolnosti finansiranja u gradu, pokrajini i republici“, i rasprostranjenosti korupcije u lokalnim i gradskim institucijama. Kao prepreke pominju se i javne politike, kao što je kulturna politika grada, pokrajine, republike, nedostatak lokalne strategije za kulturu, ili podzakonskih akata za socijalno preduzetništvo, nezainteresovanost institucija za feministički pristup književnosti i afirmaciju kritičarskog rada. Politički kontekst, retradicionalizacija društva i jačanje desnice dovode do negativnog odnosa zajednice prema društveno aktivnim mladima, posebno ženama, ženama sa invaliditetom, osobama obolelim od HIV-a, LGBTI osobama i sl. Teško je motivisati građane na aktivnost, pogotovo u malim sredinama, u kojim je politički pritisak izraženiji (kao i siromaštvo) i iz kojih mladi odlaze. Jedna organizacija je ukazala na nepredvidljivost okruženja – iznenadne poteze vlasti i međunarodne zajednice, na koje treba reagovati, a koje nisu projektano predviđene. Petnaest organizacija (8%) navodi poteškoće sa korisnicima – u najvećem procentu njihovu pasivnost i nedostatak motivacije, ali i teškoće u radu sa njima zbog njihove fizičke udaljenosti ili nepokretnosti.

Treća grupa prepreka po učestalosti navođenja (32% organizacija) odnosi se na **unutrašnje kapacitete organizacija** – nedovoljne ljudske resurse i fluktuaciju članova usled nedostatka finansijskih sredstava i motivacije, ali i odlaska mladih i obrazovanih kadrova iz malih sredina; nedostatak znanja za pisanje projekata i prikupljanje sredstava; nemogućnost dugoročnog/strateškog planiranja; izgaranje; nedostatak vremena, budući da su članovi zaposleni na drugim mestima; nedostatak motivacije članova; nedovoljna medijska zastupljenost i neadekvatna komunikacija sa javnošću; neadekvatna podela uloga, i sl. Sve to se odražava na kvalitet rada i usluga organizacija.

Organizacija FORCA Požega je opisala kako se problem odlaska mladih reflektuje na rad organizacije:

Stalni odliv mladih, „brain drain“ – mladi napuštaju male sredine pa tako i Požegu – svake godine odlazi jedan broj mladih koji ima želju da se aktivira pa se dosta energije i resursa troši u stalnom animiranju novih mladih ljudi.

Deset organizacija (6%) je **navelo pandemiju Covid 19** kao trenutnu prepreku u izvođenju aktivnosti. Šest organizacija (3%) je napisalo da nema prepreka u realizaciji aktivnosti.

Navedene prepreke ukazuju na **potrebu za osnaživanjem organizacija u pet oblasti**: 1) prikupljanju sredstava; 2) razvijanju saradnje sa važnim akterima na lokalnom i nacionalnom nivou; 3) podizanju zagovaračkih kapaciteta za menjanje institucionalnog okvira; 4) jačanju organizacionih kapaciteta; 5) podršci i razvijanju strategija rada u vreme pandemije.

3. Kapaciteti i potrebe organizacija i neformalnih grupa

Kapaciteti i potrebe organizacija i neformalnih grupa su prikazane kroz: 1) samoopažanje kapaciteta organizacija i oblasti funkcionisanja u kojima im je potrebna podrška; 2) samoopažanje kapaciteta i rezilijentnih potencijala organizacija za rad u vanrednim okolnostima, kao što je to Covid 19 pandemija, i vrste podrške koja im je u tim okolnostima potrebna; kao i kroz 3) edukacije koje su prošli članovi organizacija i koje sami mogu da pruže.

3.1. Kapaciteti i potrebe organizacija

Zamolili smo organizacije da procene svoje kapacitete u 14 oblasti (ocenom od 1 do 5) u odnosu na stepen razvijenosti, zatim da izaberu tri oblasti u kojima im je trenutno neophodna podrška, poređaju ih prema prioritetu za organizaciju i detaljnije objasne koja vrsta podrške im je potrebna, budući da su navedene oblasti bile široko definisane.

Posmatranjem samoprocena kapaciteta OCD i neformalnih grupa, može se videti da organizacije najbolje procenjuju svoje koordinisanje inicijativa (4,2), saradnju sa drugim akterima u zajednici (3,9), unutrašnju (3,9) i spoljnu komunikaciju (3,6). Na granici između trojke i četvorke (3,5) nalazi se upravljanje organizacijom i finansijama, monitoring i evaluacija, te transparentnost i odgovornost. Zatim slede procene programskih kapaciteta i planiranja (3,4), te zadovoljstvo članovima i aktivistima (3,3). Najniže su procenjeni: prikupljanje sredstava (2,8), prostor i tehnička opremljenost (3,0),

profesionalizacija u ljudskim resursima (3,0) i upravljanje projektima (3,1).

U skladu sa procenjenim kapacitetima procenjene su i potrebe, tako da se na prvom mestu nalaze: **potreba za finansijskim sredstvima** (najizraženija), **prostorom i tehničkom opremljenošću** i **profesionalizacijom u ljudskim resursima**. Zatim slede oblasti: **članovi i aktivisti, upravljanje projektom** i **upravljanje organizacijom i finansijama**. I na trećem mestu se nalaze: **programski kapaciteti, planiranje, saradnja sa drugim akterima u zajednici** i **spoljna komunikacija**.

Objašnjavajući svoje potrebe, organizacije ističu **jedan začarani krug u kome se nalaze**: nedostatak finansijskih sredstava onemogućuje zapošljavanje članova i zahteva volonterski rad, koji zatim zahteva pronalaženje plaćenog posla kako bi se volontiralo u organizaciji, što dovodi do nedostatka vremena za planiranje i prikupljanje sredstava, kao i daljem nedostatku novca, preopterećenosti članova, lošoj organizaciji posla i gubitku motivacije, a samim tim i nedostatku aktivnih članova. Organizacijama je potrebna **podrška u prekidanju začaranog kruga kroz dva pristupa**: 1) finansiranje (uključujući prostor i opremanje); 2) planiranje i profesionalizaciju ljudskih resursa. **Finansiranje** je značajno jer male organizacije u malim mestima nemaju mnogo prilika za obezbeđivanje sredstava zbog razloga koje su objasnili – udaljenosti od donatora, nedostatka iskustva u upravljanju velikim budžetima, nepostojanju podrške lokalnih vlasti i sl. Naravno, bez **jasne misije i plana rada i dobro organizovanih ljudi** koji to mogu da realizuju, finansije nemaju svrhu.

Tabela 21
(Samo)procene kapaciteta i potreba OCD i neformalnih grupa

Oblast	Procena	1.mesto	2.mesto	3.mesto	Total
Prikupljanje sredstava	2,8	69	34	27	130
Prostor i tehnička opremljenost	3,0	31	29	27	87
Profesionalizacija u ljudskim resursima	3,0	18	19	23	60
Članovi i aktivisti	3,3	14	13	12	39
Upravljanje projektom	3,1	10	15	13	38
Upravljanje organizacijom i finansijama	3,5	8	17	10	35
Programski kapaciteti	3,4	9	12	10	31
Planiranje	3,4	6	10	12	28
Saradnja sa drugim akterima u zajednici	3,9	1	9	13	23
Spoljna komunikacija	3,6	7	5	8	20
Monitoring i evaluacija	3,5	1	5	9	15
Koordinisanje inicijativa	4,2	3	4	4	11
Unutrašnja komunikacija	3,9	0	3	4	7
Transparentnost i odgovornost	3,5	0	2	2	4
Total odgovora	177	177	177	174	528

3.2. Uslovi rada i potrebe u vreme pandemije

Covid 19 pandemija je ozbiljno uzdrmala rad svih institucija i organizacija, te smo hteli da utvrdimo kako je uticala na organizacije, njihove aktivnosti i korisnike. Pitali smo ih koje strategije su razvili tokom pandemije, sa idejom da podelimo i proširimo primere dobre prakse. Utvrdili smo i koja vrsta podrške im je potrebna za rad u ovako vanrednim okolnostima.

Prema načinu **suočavanja sa pandemijom Covid 19**, organizacije se mogu podeliti u četiri grupe: 1) organizacije koje su teško pogođene i prestale su sa svojim aktivnostima ili ih izvode vrlo malo; 2) organizacije koje su mogle da prilagode svoje aktivnosti novonastalim uslovima, uz korišćenje zaštitne opreme i prelazak na onlajn funkcionisanje; 3) organizacije koje smatraju da pandemija nije imala nikakav uticaj na njihov rad; 4) organizacije koje su navele pozitivne stvari koje su uradile i ostvarile u ovoj situaciji.

Najveći broj organizacija spada u drugu kategoriju, te su usporile sa aktivnostima, smanjile njihov broj, odgodile ih, a neke i otkazale, pogotovo u periodima zabranjenog kretanja. Posledično, smanjio se broj korisnika i komunikacija sa njima. Mnoge organizacije su ostale i bez finansijskih sredstava budući da nisu mogle da realizuju aktivnosti. Najteže su pogođene organizacije koje imaju vulnerabilne grupe korisnika – rade sa osobama sa invaliditetom, osobama sa poteškoćama u razvoju, sa romskom populacijom, zdravstveno ugroženom populacijom (npr. sa obolelima od HIV-a), siromašnom populacijom, starima, ženama koje su preživele rodno zasnovano nasilje, sa migrantima i tražiocima azila. Poteškoće rada sa ovim osobama su: loše zdravstveno stanje koje je dodatno ugroženo pandemijom; siromaštvo usled kojeg nisu u mogućnosti da ostvare onlajn komunikaciju; otežane životne okolnosti (npr. otežan odlazak u zdravstvene ustanove, zatvorenost u azilantskim centrima, zatvaranje dnevnih boravaka); nemogućnost prijavljivanja porodičnog nasilja iz vlastite kuće u kojoj se nasilje odvija. Žene su u situaciji pandemije posebno ugrožene: nasilje u porodici je povećano, ugrožene su i na radnim mestima, što se vidi i po povećanom broju prijava za kršenje radnih prava. Mnogi od korisnika zahtevaju veću pažnju i aktivnosti, tako da su neke organizacije imale povećan obim aktivnosti, što je uticalo na smanjenje ljudskih resursa za planiranje i/ili dovelo do „izgaranja” na poslu.

Poteškoće imaju i organizacije koje rade sa publikom i organizuju promotivne aktivnosti (to su uglavnom organizacije iz kulture), kao i organizacije koje rade na mobilizaciji građana u ekološkim protestima ili zagovaraju za demokratske vrednosti i promene u svojoj sredini (pogotovo što se korona „spojila” sa izborima). Pandemija je pokrenula negativne emocije kao što su strah, anksioznost i tuga, dovela je do pada motivacije pojedinih organizacija i izazvala je strepnju za egzistenciju.

Sa druge strane, 14 organizacija (8%) navelo je da ko-

rona nije uticala na njihovo funkcionisanje, dok je 26 organizacija (15%) navelo **pozitivne stvari koje su proizašle iz ovih teških okolnosti**. Određeni broj organizacija je poradio **na unapređenju funkcionisanja organizacije**: pripremili su projekte i uspešno aplicirali (među njima su i EU projekti, urgentni grantovi, čak i institucionalni grant); realizovali su strateško planiranje; pojačali su timski duh i zajedništvo kroz redovne onlajn sastanke i neformalna okupljanja na otvorenom; rad od kuće je doneo produženo radno vreme i više urađenog posla; fondacije su imale više vremena da komuniciraju i podrže organizacije; čak je i jedna osoba priznala da ih je situacija zatekla nespemne i da su isplivali na površinu svi nedostaci organizacije, što je prvi korak ka napretku.

Tokom pandemije **osnovan je jedan savez organizacija i neformalnih grupa** (jer je bilo više vremena za onlajn dogovore), i **jedno udruženje** koje je izraslo iz neformalne grupe okupljene oko volonterske izrade maski za lice (7.500), kao i njihovog deljenja. **Poraslo je interesovanje za selo i aktivnosti organizacija u vezi sa njim** – seoski turizam, agrokultura, uređenje seoskih objekata (npr. posećenost turističke lokacije Srpski Holivud porasla je za 30% i bila je veća nego ikad); poraslo je interesovanje za stare sorte voća i povrća; uređen je seoski dom u selu Pakleštica. Pojedine organizacije su uspele da **mobilišu članstvo, volontere i/ili lokalnu zajednicu** u brizi za ranjivu i ugroženu populaciju, ali i za ekološke probleme u zajednici. To je uticalo **na porast njihovog entuzijazma, razvijanje osećaja solidarnosti i ponosa** „kako je ceo kolektiv uspeo da se snađe i pokaže svoje najbolje attribute u trenucima krize”. Jedna organizacija je ukazala na uspeh u **povećanoj vidljivosti** – ostvarila je više od 40 medijskih objava u tri meseca, a druga organizacija ukazala je na povećanu pristupačnost zbog onlajn funkcionisanja, što je rezultiralo većim brojem korisnika. Pandemija je **podstakla na inovacije**: pilotiran je inovativni model usluga za žene iz ruralnih sredina koje neguju nekog bolesnog člana porodice; otkrivene su mogućnosti onlajn poslovanja; tema nošenja maski je prepoznata kao motiv koji će biti korišćen u kampanjama; razvijaju se alternativni pristupi članovima zajednice i promišlja o širenju onlajn uticaja.

U **strategijama**, koje su organizacije razvile tokom pandemije, preventivno su se našli: rad od kuće, korišćenje zaštitne opreme i prelazak na onlajn funkcionisanje. Isprobavale su se platforme: Zoom, Discord, Twitch, Whereby, Trello, Slack. Organizovane su raznolike i kreativne virtualne aktivnosti:

- **U oblasti kulture**: za ljubitelje čitanja organizovani su videi i video podkasti, preporuke za čitanje, onlajn diskusije, predavanja, interni onlajn čitalački klub i radionice; onlajn kampanja i magazin za mlade o kulturi; škola cirkusa CIRKONEO; četvorodnevni onlajn program festivala Nišvill 2020;
- **U oblasti obrazovanja**: festival nauke „Fizi Bizi X”; grupa za rad sa romskom decom; onlajn treninzi i obuke i razvijena metodologija treninga za korišćenje onlajn alata; kreiranje besplatnih materijala za

nastavnike i vaspitačice dostupnih za korišćenje na sajtu i društvenim mrežama organizacije; istraživački rad sa korisnicima na društvenim mrežama (ankete, informisanje i sl.),

- **Psihosocijalna podrška:** onlajn aktivnosti SOS linije – lajv strimovanje emisija, instagram sos konsultacije; filmovi u cilju osveščivanja građana o oblicima nasilja, problemu femicida i nasilju nad decom na tik toku; pokrenuta je kampanja „Nasilje je uvek izolacija“; definisan je interni protokol za pružanje onlajn podrške; plaćena je platforma Go to meeting koja omogućava onlajn rad sa korisnicima, ali i organizovanje sastanaka i edukacija na nivou timova SOS ženskog centra; ponuda prigodnih sadržaja za osnaživanje i prevazilaženje teškoća u socijalnoj izolaciji i bolje prihvatanje fizičke distance;
- **U oblasti poljoprivrede:** facebook pijaca, koja ima 17.000 članova i svakodnevno preko 150 objava, kao pomoć lokalnim poljoprivrednicima, zanatlijama, privrednicima i trgovcima da očuvaju svoje poslovanje; osnivanje youtube kanala, pojačano učešće na webinarima raznih banaka semena u Evropi.

Jedna od strategija bila je **razvijanje saradnje, i to na različitim nivoima**, sa drugim organizacijama na lokalnu, sa zadrugama, lokalnim institucijama, regionalnim i međunarodnim partnerima. Organizacije su navele sledeće primere:

Osnovali smo mali krizni štab ili lokalni tim. Povezali smo se sa lokalnom samoupravom, centrom za socijalni rad, crvenim krstom, policijom... Sa relevantnim službama imali smo jako tesnu saradnju za sve što je trebalo za naše korisnike. (Romsko udruženje žena -RUŽ- Braničevskog okruga, Požarevac)

Više smo se posvetili građenju strateških partnerstava sa drugim organizacijama, u regionu Osijek–Beograd. (Kulinarski institut „Know-how“, Novi Sad)

Pojačali smo aktivnosti na uspostavljanju inostranih partnera što je rezultiralo sa preko 100 novih inostranih partnera iz EU ali i sa drugih kontinenata. (Europski klaster Alpe Adria Pannonia, Novi Sad)

Okupili smo društveno odgovorne zadruge (10) u selima i distribuirali njihove proizvode u vidu humanitarnih paketa višočlanim porodicama i samohranim majkama u Nišu. Radili smo uslužno 54 ha zemlje za 70+ stanovnike u selima tokom vanrednog stanja. Radili smo sa zadrugama dezinfekciju ulica i javnih površina u 20tak sela. Distribuirali istoj grupi 70+ humanitarne pakete koji su bili namenjeni proizvodnji hrane na okućnici (stočna hrana, đubrivo, alati...) u vrednosti od preko 700.000 din. (Udruženje za lokalni razvoj Kamenica, Niš)

Rad na otvorenom, bilo na terasi kancelarija, u baštama ili na ulici, rad u malim grupama – bile su još neke od strategija. Primeri:

Imamo prostorije koje su na otvorenom te smo se skupljali i radili tako... (Zrenjaninski socijalni forum)

Radili smo uglavnom neformalno na ulici, učestvovali u par festivala, i radimo radionice preko Zoom platforme. Dolazi zima, pa planiramo da se dobro obučemo i igramo na ulici. (Udruženje Kulturni Centar Nektan Art, Pančevo)

Psihosocijalna podrška i humanitarna pomoć bile su dobre strategije da se pomogne najugroženijim sugrađanima, često zaboravljenim, u udaljenim ruralnim područjima, ali i da se mobilise organizacija i volonteri, razvije entuzijazam i solidarnost, što pokazuju sledeći primeri:

Strategija rada koja je pre svega u vezi sa solidarnošću i pomoći ljudima koji žive na teritoriji opštine Brus (nabavka i odnošenje namirnica starijim ljudima). Učešće je uzelo veliki broj volontera. (Omladinski centar Brus)

Realno nismo ni znali na šta smo spremni i šta sve možemo dok nas nije snašla neka nevolja. Kao volonteri, bili smo na širem spisku Crvenog krsta u Aleksincu tokom pandemije. (Društvo za razvoj kreativnosti, Aleksinac)

Rađeno je i anketiranje 200 romskih porodica na jugu Srbije, na temu uticaja pandemije na njihove živote i poslove, uz poštovanje procedura i mera zaštite.

Određeni broj organizacija iskoristio je zatišje u radu i radio je **na podizanju organizacionih kapaciteta**: na strukturi organizacije, izradi planova (strateških i operacionih), planiranju i pisanju projekata, a fondacije su radile na podizanju kapaciteta, podršci i mentorisanju svojih grantija.

Održali smo nekoliko sastanaka i uspeli smo da se dogovorimo oko narednih aktivnosti, između ostalog, i o izmenama i dopunama Statuta, u smislu promene organa udruženja, čime započinjemo novu fazu rada, nadamo se mnogo bolje, aktivniju i društveno korisniju. (Udruženje građana „Plavi talas“, Apatin)

Razvili smo nacrt novog strateškog plana koji će uskoro biti gotov. (Centar za kulturu i obrazovanje Sonta, Apatin)

Bilo je i predstavnika organizacija (16%) koji su smatrali da nisu razvili nijednu posebnu strategiju za funkcionisanje u vreme korone. Takođe je određen procenat organizacija (36%) naveo da nema potrebu za podrškom u vreme pandemije. Ostale organizacije su se izjasnile da su im potrebni sledeći oblici podrške: 1) **finansijska podrška za nesmetano funkcionisanje** (20% organizacija) – za realizaciju projekata, ostvarenje kontinuiteta u radu, zapošljavanje osoblja, kancelarijske troškove; 2) **podrška u obezbeđivanju, finansiranju i opremljenosti prostora** (13%) – uglavnom postoji potreba za IT opremom i nabavkom vozila; 3) **humanitarna pomoć, dezinfekciona i zaštitna sred-**

stva za korisnike (14%); 4) **edukativna, informativna i psihološka podrška** (11%); 5) **podrška u onlajn funkcionisanju** (11%) – izrada sajta, digitalni marketing, korišćenje onlajn platformi (naročito Zoom platforme); 6) **unapređenje saradnje i razmene iskustva** (9%) – bolje definisanje protokola delovanja u krizi, razmena iskustva sa onima koji su razvili dobre strategije za rad u vreme pandemije. Predlažu se edukacije u oblastima: interne organizacije i komunikacije, spoljašnje komunikacije, organizacije terenskog rada, pisanja i upravljanja projektom, upravljanja rizicima po zdravstvenu bezbednost, postupanja i samoorganizovanja u vanrednim situacijama, timskog rada na daljinu, planiranja koje ne uključuje prisutnost velikog broja ljudi, kreiranju programa i strateškog planiranja; traže se saveti o realizaciji projekata, informacije o donatorima, precizne i nedvosmislene instrukcije i tačne informacije od strane državnog vrha i kriznog štaba, kao i psihološka podrška u smanjenju stresa i sprečavanju izgaranja (burn out).

Uticaj COVID 19 pandemije na organizacije, članove organizacija i njihove korisnike je velik. Organizacijama je **potrebna psihološka, informativna, edukativna (za onlajn funkcionisanje) i materijalna podrška.** Bilo bi dobro da se **dobre strategije koje su same organizacije razvile podele i prošire i da se organizacije međusobno povežu,** kako u tu svrhu, tako i za zajedničke akcije.

3.3. Edukacija

U želji da utvrdimo postojeće znanje organizacija u oblastima u kojima im je potrebna podrška, pitali smo ih koje vrste treninga i obuka su prošle, kao i da li postoje obuke koje bi one mogle da pruže drugim organizacijama.

Mnogo je organizacija prošlo veliki broj obuka – 141 organizacija (80%) je navela ukupno 476 **obuka**, dok 20% organizacija nije prošlo nijednu obuku. Treba imati u vidu da su neki predstavnici organizacija navodili samo ključne edukacije ili su dali odgovor da su članovi prošli kroz brojne edukacije, bez njihovog navođenja, i to uglavnom oni koji su dugo angažovani u nevladinom sektoru. Broj edukacija bi sigurno bio veći da su ispisane sve edukacije. Sa druge strane, predstavnici organizacija su navodili da nisu svi članovi prolazili edukacije, da se članstvo menjalo, te da postoji potreba za edukacijama kod novih članova i članica, kao i kod onih koji su prolazili edukacije veoma davno.

Najčešće pominjana edukacija jeste **pisanje predloga projekata** (49%). Zatim, u oblasti **organizacionog funkcionisanja i razvoja** slede: **mediji (klasični i digitalni), javni nastupi, odnosi sa javnošću i marketing** – uključujući socijalni marketing i promociju na društvenim mrežama, (32%); **javno zagovaranje i lobiranje** (21%), **upravljanje projektima** – uključujući i EU projekte (16%); **upravljanje organizacijom (i finansijama) i razvijanje organizacionih kapaciteta** – uključujući ljud-

ske resurse i timski rad (15%); **prikupljanje sredstava** – uključujući i *crowdfunding* (13%); **strateško planiranje** (11%); **obuka za rad na računarima i korišćenje digitalnih alata i onlajn platformi** (8,5%); **veštine komunikacije** – npr. asertivna komunikacija (8,5%); **monitoring i evaluacija**, kao i metoda najznačnije promene (7,8%). Spomenuti su i treninzi o liderstvu, formiranju mreže i organizovanju kampanja.

U odnosu na **oblast delovanja organizacija** edukacije su vrlo raznolikog sadržaja. Najviše ima organizacija koje su prošle obuku za rad sa ženama koje su preživele rodno zasnovano nasilje, uključujući i obuku za rad na SOS telefonima (16%), i za rad sa mladima (8,5%). Zatim, organizacije su prolazile edukacije i sa sledećim temama: socijalna zaštita i inkluzija, bezbednost (digitalna i za ljudsko-pravaške organizacije), aktivizam, rad sa osobama sa invaliditetom, socijalno preduzetništvo, izrada biznis planova, psihosocijalna podrška, rad na prevenciji i zaštiti osoba obolelih od HIV-a, ljudska prava, feminizam, obrazovanje, interkulturalni dijalog, itd.

Ukoliko se pogledaju **samo neformalne grupe** (25), skoro pa polovina (44%) nije imala obuku. Oni koji su imali obuku, najviše su imali iz pisanja projekata i upravljanja projektom (57%), nešto malo obuka o medijima, marketingu i odnosima sa javnošću (28%), aktivizmu i radu sa zajednicom (21%), participacijom mladih (14%) i radu na računaru (14%). Ostale edukacije se pominju samo jednom: strateško planiranje, javno zagovaranje, kampanje, pisanje biznis planova, veštine komunikacije, ljudski resursi, evaluacija projekata, upravljanje organizacijom, menadžment kulturnih događaja, medijacija. Spominju i teme na kojima rade: ljudska prava, rodna ravnopravnost, prevencija narkomanije, rad sa žrtvama nasilja, ruralni turizam, organska poljoprivreda, životinje, značaj koridora, i sl.

Od ukupnog broja organizacija i neformalnih grupa, 134 organizacije (76%) navodi da bi moglo da pruži **obuku drugim organizacijama**. One navode ukupno 301 obuku. U oblasti **organizacionog funkcionisanja i razvoja** najviše je ponuđeno obuka u oblasti **medija, javnih nastupa, odnosa sa javnošću i marketinga** (uključujući korišćenje društvenih mreža i veb dizajn) – 27%, i **pisanja predloga projekta i upravljanje njima** – 16%. U manjem obimu pominju se javno zagovaranje, strateško planiranje, prikupljanje sredstava, upravljanje organizacijom i finansijama, umrežavanje. U **oblastima delovanja** najviše se nude edukacije za podsticanje aktivizma, participaciju i volontiranje građana i mladih, kao i dostizanje do krajnjih korisnika (26%), rad u oblasti prevencije i zaštite od rodno zasnovanog nasilja i ženskih prava (25%), razvijanje kreativnosti i aktivnosti iz oblasti umetnosti i kulture (13%), buđenje ekološke svesti i zaštite životne sredine (10%). Tu su i sledeće teme: socijalna zaštita i inkluzija, rad sa osobama sa invaliditetom, zdravstvene teme, bezbednost (pogotovo digitalna), preduzetništvo (najviše socijalno), profesionalne obuke, ljudska prava, interkulturalnost, rad sa etničkim manjinama i marginalizovanim, itd. Što se

tiče **neformalnih grupa**, 52% njih može da ponudi edukaciju: 2 organizacije za pisanje projekata, 2 iz oblasti medija, po jedna iz oblasti menadžmenta kulturnih događaja i timskog rada. Nude i edukacije iz oblasti njihovog delovanja.

Iako se radi o velikom broju edukacija, **najčešće su pojedinci iz organizacija prolazili određene edukacije, te je potrebna edukacija većeg broja članova ili novih članova.** Takođe je reč o različitim edukacijama koje su prošli, npr. trening za pisanje projekta prošlo je 39% organizacija, što znači da više od polovine nije (61%). Zato je razumljivo što su **organizacije navele potrebu za edukacijama iz istih oblasti koje se nalaze na listi edukacija koje su prošle. Edukacije koje nude mogu se upotrebiti u treninzima** za razvijanje kapaciteta organizacija, posebno u oblasti aktivizma, sa puno konkretnih primera sa terena.

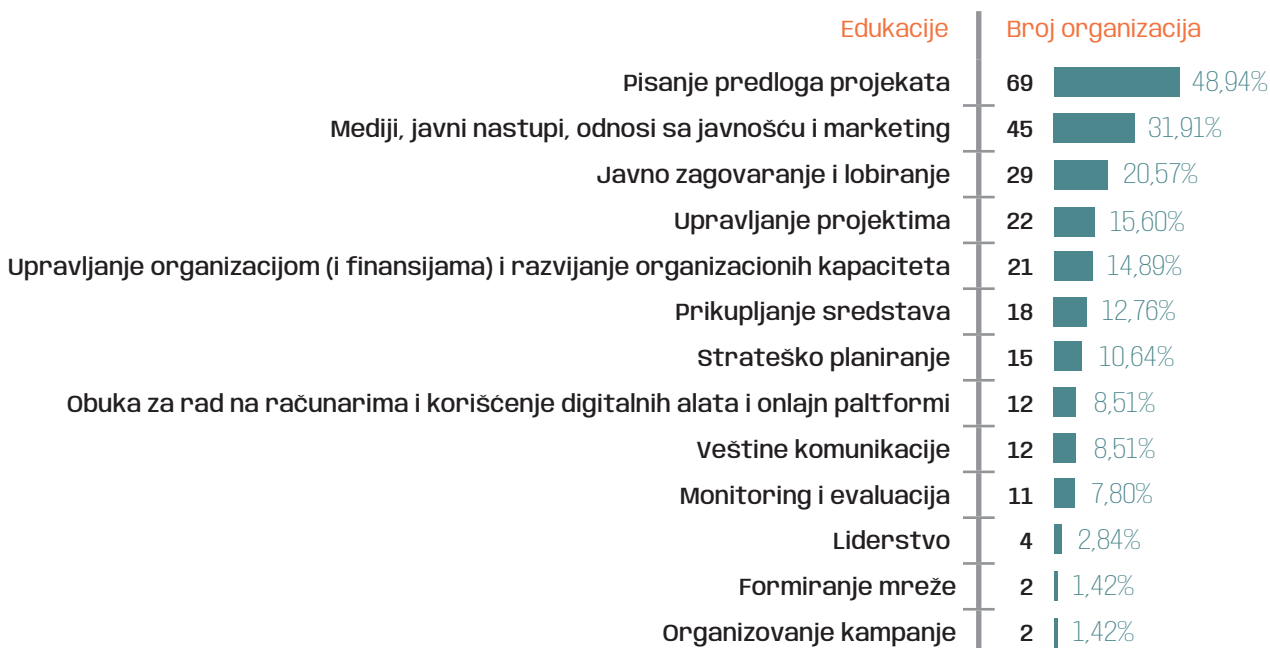
4. Saradnja sa važnim akterima u zajednici

Saradnja sa važnim akterima u zajednici je razmatrana kroz: 1) samoprocene (ocenom od 1 do 5) razvijenosti saradnje sa važnim akterima u zajednici: građanima, OCD-ima i neformalnim grupama, medijima, institucijama, lokalnim i nacionalnim vlastima; 2) navođenje konkretnih aktera sa kojima organizacije saraduju u svakoj pojedinačnoj kategoriji; 3) samoprocenu i objašnjenje stava građana o njima (organizacijama); 4) navođenje članstva u lokalnim, nacionalnim, regionalnim i/ili međunarodnim mrežama; 5) nabrojavanje zagovaračkih inicijativa za promenu određenih zakona, podzakonskih akata i javnih politika.

U Tabeli 23 može se videti da **organizacije najbolje procenjuju saradnju sa građanima i organizacijama civilnog društva**, odmah zatim sa medijima (ocene 4), slabija je saradnja sa institucijama i lokalnim vlastima (ocene 3), i najslabija sa državnim vlastima (ocena 2).

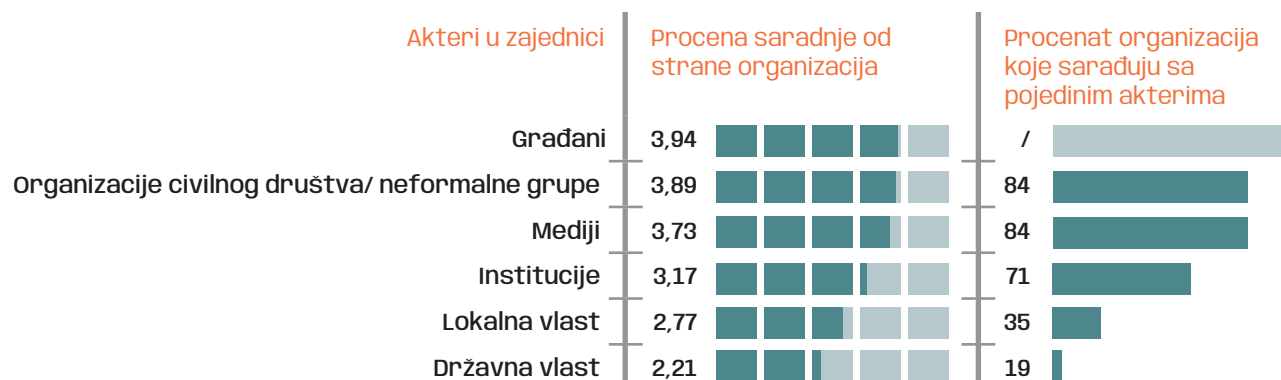
Grafikon 22

Edukacije koje su prošli članovi i članice organizacija i neformalnih grupa (141) u oblasti organizacionog funkcionisanja

Grafikon 23

Razvijenost saradnje organizacija sa važnim akterima u zajednici

U daljem tekstu, saradnja organizacija sa važnim akterima u zajednici je prikazana za svakog aktera.

4.1. Saradnja sa građanima

Organizacije i neformalne grupe procenjuju da **su građani** imaju dobro (52%) i odlično (46%) mišljenje o njima. Samo tri organizacije navode da sugrađani imaju loše mišljenje o njima, budući da nemaju dovoljno informacija o njima i njihovim aktivnostima. Organizacije smatraju da pozitivan odnos građana prema njima proizilazi iz aktivnosti koje građani smatraju korisnim za njih i zajednicu, koje su vidljive i vode vidljivim promenama. Građani podržavaju aktivnosti u oblasti kulture, ekološke akcije, humanitarnu pomoć, pomoć ženama u situacijama nasilja, u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. Posebno im se sviđaju aktivnosti mladih ljudi. Otvoreni su „za prijatan i fin pristup temama lokalne zajednice“, umorni su od političkih akcija i narativa „protiv nečega“, prijatno reaguju na narativ „za nešto“ i na „programe koji spajaju a ne razdvajaju sugrađane“. Prednost organizacija civilnog društva vide u njihovoj nezavisnosti od bilo koje političke opcije i mogućnosti brzog reagovanja u identifikovanju i rešavanju problema, za razliku od institucija. Organizacije stiču poverenje građana, građani se uključuju u njihove aktivnosti i što ih više upoznaju to poverenje raste. Poverenju doprinosi i učešće građana u kreiranju aktivnosti, kao i uvažavanje njihovog mišljenja o realizovanim aktivnostima i prihvatanje njihovih povratnih informacija za unapređenje narednih aktivnosti. Kvalitet rada, veliki obuhvat građana, ispunjavanje obećanog, dužina trajanja organizacije, vidljivost organizacije (pogotovo u medijima), transparentnost koja se postiže otvorenošću za korisnike, izveštavanjem i prisustvom u medijima – sve su to faktori koji doprinose dobrom mišljenju građana o određenoj organizaciji.

Udruženje građana „Klara i Rosa“ iz Subotice je dalo primer projekta koji se dopao sugrađanima, i objasnio zašto:

Kulturne aktivnosti koje sprovodimo u okviru projekta Kwartitura u septembru – kulturni događaji po kvartovima, naišli su na oduševljenje sugrađana jer smo decentralizovali kulturu, izvukli je iz institucija i učinili dostupnom širim društvenim grupama.

Udruženje „Štek House“, iz Niša, opisalo je kako su razvijali poverenje građana:

Svaku upućenu kritiku smo do sada sa poštovanjem saslušali i u nekim narednim aktivnostima ispravili ili uvrstili (ako je nešto nedostajalo) što nam govori da indirektna saradnja sa sugrađanima i zajednicom uopšte gradi most poveranja i opravdava očekivanja pa samim tim generalno gledano imamo visoku ocenu od istih.

Sa druge strane, opšteprihvaćeno mišljenje o organizacijama kao „stranim plaćenicima i domaćim izdajnicima“ (pojačano negativnom kampanjom prorežimskih medija), zatim desno orijentisane grupe i pojedinci, kao i muškarci u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, mogu da otežaju rad organizacija i razvijanje pozitivnog mišljenja građana o njima.

Stavovi sugrađana kreću se od najpozitivnijih, i oni dolaze od onih građana koji su bili direktni ili indirektni korisnici (ili čak saradnici) naših projekata i akcija, pa sve do onih koji nas, iz neznanja i neobaveštenosti, ali i usled negativne propagande prorežimskih medija i GONGO i PONGO organizacija, i dalje smatraju „stranim plaćenicima i domaćim izdajnicima“. (Romski centar za demokratiju, Bujanovac)

Sa ovim poteškoćama posebno se suočavaju organizacije koje nisu dovoljno vidljive i građani nisu upoznati sa njihovim radom, što je čest slučaj sa novoosnovanim organizacijama. Zato je važno podržati takve organizacije kroz podsticanje navedenih faktora koji doprinose razvijanju poverenja kod građana.

4.2. Saradnja sa organizacijama civilnog društva

U civilnom sektoru organizacije i neformalne grupe navode velik **broj partnera** – 148 organizacija (84%) saraduje sa ukupno 522 različite organizacije i neformalne grupe (navode 710 organizacija, ali se neke od njih navode više puta). To ukazuje na veliki potencijal civilnog sektora za saradnju i mobilizaciju građana – 47% organizacija ima više od 4 partnera (jedna navodi 34 partnera). Najviše partnera imaju ženske organizacije koje su često povezane u mreže. Međutim, treba imati u vidu da 16% organizacija ne saraduje sa partnerima iz civilnog sektora, a 37% navodi 1–3 partnera, te je njima potrebno pomoći u razvijanju partnerstava. Takođe se partnerstva razvijaju sa sličnim udruženjima, a bilo bi značajno iskustvo povezati udruženja iz različitih oblasti kako bi obogatile svoje iskustvo, metodologiju i sadržaj aktivnosti. Mali procenat organizacija – 10%, navodi institucije ili preduzetnike koji ne pripadaju ovoj grupi saradnika, tako da se može zaključiti da im definicija civilnog sektora nije dovoljno jasna.

Članstvo u lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i/ili međunarodnoj/im mreži/ama ima 53% organizacija. U najvećem broju su članice jedne (38%) ili dve (21%) mreže, a dve organizacije navode članstvo u 10 mreža. Trideset tri organizacije (19%) su članice međunarodnih mreža, uglavnom evropskih, a 12 (7%) regionalnih (Zapadni Balkan). Najčešće se pominju **ženske mreže**, i to prvenstveno one koje su angažovane u oblasti prevencije i zaštite žena od nasilja.¹⁰ Zatim slede **mreže**

10 Ženske mreže: Mreža Žene protiv nasilja (MŽPN), SOS Vojvodina, WAVE – Women against violence Europe, Romka ženska mreža Srbije, Mreža Žene u crnom Beograd, Mreža 1235 – žene, mir, bezbednost, EWL – Evropski ženski lobi, Novosadska feministička mreža, Međunarodna mreža ženskih muzeja, itd.

mladih¹¹ – Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS) i Nacionalna asocijacija praktičara omladinskog rada (NAPOR) kao dve najfrekventnije; mreže u **oblasti kulture**, i to najčešće NKSS (Nezavisna kulturna scena Srbije); među njima je najviše regionalnih¹² i međunarodnih mreža¹³. Navode se i vrlo raznolike mreže u **oblasti vladavine prava** (17)¹⁴, **ekologije** (15)¹⁵, **zdravlja** (15)¹⁶, kao i u mnogim drugim oblastima¹⁷.

4.3. Saradnja sa medijima

Sa medijima saraduje 148 organizacija (84%) i to sa 296 različitih medija (599 ukupno navedenih medija). Organizacije najčešće saraduju sa 1–3 medija (37%), zatim 4–6 (23%) i 7–9 (11%). Sa više od 10 medija saraduje 5% organizacija, a najviše je navedeno 18 medija. Godišnji prosek broja medijskih izveštaja o organizacijama i/ili njihovim aktivnostima kreće se u rasponu od 0 do 510, ali najčešće je 1–10 (45%) i 11–20 (19%), 8% organizacija se pojavljuje u medijima više od 50 puta godišnje. Dominiraju lokalni mediji, ali ima i nacionalnih i regionalnih.

Najčešće navedeni mediji su: RTS (31), dopisništvo, portal, televizija N1 (24); RT Vojvodine (24), Prva TV (16), Danas (15), Dnevnik, NS (11), Nova S (11), Južne vesti (10), Media&Reform Centar Niš (9), Radio televizija Kruševac (9), 021, internet portal, radio (8), Belle Amie TV (8), Politika (8), TV Zona (8), Blic (7), Radio Beograd (7), Al Jazeera (6), Narodne novine Niš (5), Studio B (5), Kanal 9 (4), Niške Vesti, portal (4). Ovoliko veliki broj medija, sa kojima je saradnja po proceni organizacija vrlo dobra, predstavlja potencijal za promociju vrednosti i aktivnosti i mobilizaciju građana.

4.4. Saradnja sa institucijama i predstavnicima vlasti

Broj saradnika među institucijama je manji nego unutar civilnog sektora – 125 organizacija (71%) saraduje sa ukupno 139 različitih vrsta institucija (navodi se 344 institucija), dok 29% organizacija ne saraduje sa institucijama. Najveći broj organizacija saraduje sa 1–3 institucije (51%), zatim sa 4–6 (17%). Samo 4 organizacije sa 7–8 institucija i 3 organizacije sa 9–10 institucija sa velikim brojem institucija. Institucije sa kojima najviše saraduju su **osnovne i srednje škole** (33 organizacije), **centri za socijalni rad** (26), i **grad ili opština** (26). Zatim se navode: ministarstva (Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo kulture i informisanja, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo zaštite životne sredine), muzeji, fakulteti, kulturni centri, javna komunalna preduzeća, zavodi i instituti za javno zdravlje, domovi zdravlja, kancelarije za mlade, biblioteke, Nacionalna služba za zapošljavanje, mesne zajednice, policijske uprave, predškolske ustanove, pozorišta, privredne komore, gradske uprave, poverenica za zaštitu ravnopravnosti, turističke organizacije, i sl. I ovde postoji mali procenat organizacija koji je umesto institucija navodio udruženja, strane misije, projekte i sl.

Saradnju sa **donosiocima političkih odluka na lokalnom nivou** navodi svega 62 organizacije (35%), i to uglavnom sa jednim predstavnikom – 58% organizacija, od onih koje saraduju sa lokalnim vlastima. Najčešće se navode **lokalne samouprave, odnosno opštine i gradovi, gradske uprave** (za društvene delatnosti, za socijalna i zdravstvena pitanja, za sport i

11 Mreže mladih: Novosadski omladinski forum, AKRIMA (omladinska mreža za afirmaciju zakonitosti), Erasmus Student Network, HREYN (Human Rights Education Youth Network), AEGEE-Europe (studenti za Evropu demokratsku, raznovrsnu i bez granica), People to People International, ARYSEN – At Risk Youth Social Empowerment (podrška mladima pod rizikom izbacivanja iz škola), OPENS 2019 – Novi Sad omladinska prestonica Evrope 2019, Neformalni konzorcijum omladinskih organizacija koje se bave razvojem ruralnog omladinskog rada u Srbiji.

12 Regionalne mreže u kulturi: Balkan can contemporary (BCC), Kooperativa, Rudnici kulture, Roots And Sound, SEE Heritage Network.

13 Međunarodne mreže u kulturi: Culture Action Europe, European Off Network, Mreža evropskih jazz festivala, New European Theatre Action, River/Cities, Tandem for culture, Young visual artist award.

14 Mreže u oblasti vladavine prava: Mreža mira, Mreža protiv ekstremizma, Alijansa protiv diskriminacije, Građanska Vojvodina, Nacionalna koalicija za decentralizaciju, Platforma organizacija za saradnju sa mehanizmima UN za ljudska prava, ALDA – Evropska mreža za lokalnu demokratiju, BNLD – Balkanska mreža za lokalnu demokratiju, AHRI – Association of Human Rights Institutes, EGAM – European Grassroots Antiracism Movement, Nacionalna Radna grupa za reformu javne uprave u okviru WEBER programa, Koalicije za transparentnost juga Srbije, Koalicija za integritet, itd.

15 Mreže u oblasti ekologije: Zelena stolica koja učestvuje u radu Odbora za zaštitu životne sredine Narodne skupštine RS, Natura 2000, Arche Noah, Balkan E-Waste Management Advocacy Network, Asocijacija ZORT, Banatska platforma, Break Free From Plastic, Savet zelene gradnje Srbije, CIVITAS Forum Network, CIVINET Slovenija-Hrvatska-Istočna Evropa, Ekonet, neformalna lokalna mreža „Građani brane Pančevo“, itd.

16 Mreže u oblasti zdravlja: od mreže koje se bave zaštitom osoba koje žive sa HIV-om i AIDS-om (Unija PLHIV), prevencijom zloupotrebe narkotika i suicida (Drug policy network South-east Europe, Befrienders worldwide), preko onih koji rade sa osobama sa alergijama, ginekološkim karcinomima, retkim bolestima (EFA – European Federation of Allergy and Airways Diseases Patients' Associations, ENGAGE, Nacionalna organizacija za retke bolesti Srbije) do mreže za bolje mentalno zdravlje – Karika.

17 Mreže koje pokrivaju razne druge oblasti: privredu, posebno socijalno preduzetništvo (KORSE, SENS), medije (AOM, Local Press, South East European Network for Professionalization of Media), LGBTI (ERA – Equal Right Association, IGLYO, ILGA), decu (MODS – Mreža organizacija za decu Srbije), civilni sektor i filantropiju (CIVICUS, Mreža OCD Šapca, Srpski filantropski forum), Rome (Liga Roma, IRU – International Romani Union), sport (Sportski Savez opštine Priboj, Invalidski streljački savez Srbije), OSI (Nacionalna organizacija OSI Srbije, Balkanska nezavisna mreža organizacija osoba sa invaliditetom, ENIL – Evropska mreža za samostalni život), socijalne usluge (GASI – Građanska alijansa za socijalnu inkluziju Požege, IRIS network – CSOs social service providers in SEE), EU integracije (Nacionalni konvent o EU, Vojvođanska inicijativa za EU), stare (HumanaS), izbeglice (Balkanski savet za izbeglice, ECRE), etničke manjine (Svetska federacija ukrajinskih lemkovskih Rusinskih organizacija), obrazovanje (Nacionalna asocijacija roditelja i nastavnika Srbije), MNRO (Mreža MNRO udruženja u Vojvodini).

omladinu), **gradska veća** (za socijalna pitanja, sport, zdravstvo, kulturu), **rukovodstvo opštine** (predsednik, zamenici, načelnici, gradonačelnik), zatim **predsednik i odbornici skupštine, sekretarijati** (za saobraćaj, urbanizam, i sl.), **kancelarije** (za lokalni ekonomski razvoj, mlade, poljoprivredu, zaštitu životne sredine), mesne zajednice, regionalne agencije za razvoj, regionalne privredne komore, uprave okruga, saveti i komisije za rodnu ravnopravnost. Sa **donosiocima odluka na državnom nivou** saraduju samo 34 organizacije (19%) i to uglavnom samo sa jednim. Najčešće se navode ministarstva (44 puta)¹⁸.

Na pitanje o **zagovaračkim inicijativama**, 74 organizacije (42%) navelo je da je učestvovalo u promeni određenih zakona, podzakonskih akata i/ili javnih politika, i to najčešće u jednoj inicijativi (42%). Najbrojnije inicijative bile su u **oblasti ekologije** (19)¹⁹, **zatim slede inicijative za mlade** (18)²⁰, u **oblasti socijalne zaštite** (16)²¹, **zdravlja** (15)²², **inicijative za žene** (14)²³, u **oblasti razvoja** (12)²⁴, i u **oblasti kulture** (9)²⁵. Bilo je inicijativa i za: socijalno preduzetništvo (izmena Zakona o socijalnom preduzetništvu), manjine (najviše Rome), osobe sa invaliditetom, LGBTI osobe, životinje, medije, saobraćaj, protiv korupcije, unapređenje uslova rada

civilnog sektora, uticano je i na Zakon o zabrani diskriminacije, po jedna inicijativa je navedena za oblasti evrointegracija i decentralizaciju, itd.

Organizacije imaju veliki kapital u saradnji sa građanima, drugim organizacijama, medijima, pa čak sarađuju dobro i sa institucijama, pogotovo školama. To ukazuje da su uglavnom dobro prihvaćene u svojim sredinama i da imaju poverenje građana i da mogu da ih mobilišu svojim aktivnostima, pogotovo što imaju pomoć medija i institucija. Ostaje potreba da se unapredi saradnja sa lokalnim i nacionalnim vlastima, što nije lako, a niti poželjno u uslovima vladavine desne političke opcije. Zato je potrebno osnažiti organizacije za zagovaračke inicijative. U tu svrhu je važno umrežavanje, pogotovo učešće u regionalnim i međunarodnim mrežama.

18 Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo zaštite životne sredine, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo privrede, Ministarstvo finansija, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastructure, Ministarstvo za kulturu i informisanje, Ministarstvo trgovine, turizma, i telekomunikacije, Ministarstvo prosvete, Ministar bez portfelja zadužen za ravnomerni razvoj. Pominju se i: Privredna komora Srbije, Kancelarija za ljudska i manjinska prava, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost/Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Kabinet predsednice Vlade, Skupštinski odbor za zdravstvo Narodne skupštine, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Direkcija komunalne inspekcije, Koordinaciona komisija za inspekcijski nadzor Vlade RS, Republička komisija za droge, Republička komisija za HIV, Republički fond za zdravstveno osiguranje; na regionalnom nivou: AP Vojvodina i Skupština APV. Slaba saradnja sa lokalnim i državnim vlastima dovodi do pitanja koliko se glas organizacija i njihovih korisnika čuje, i utiče na politike i postupke vlasti.

19 Zagovaračke inicijative u oblasti ekologije: traženje poštovanja Ustava i Arhuske konvencije, uticaj na zakone (Zakon o energetici u delu koji se odnosi na distribuciju toplotne energije, Zakon o vodama, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti životne sredine, protivljenje usvajanju Zakona o komunalnoj miliciji), traženje izrade Strategije borbe protiv klimatskih promena, uvođenja Ministarstva zaštite životne sredine i vraćanja Eko fonda, učestvovanje u izradi lokalnog ekološkog akcionog plana, usvajanje Plana kvaliteta vazduha, lokane (i regionalne) inicijative za zabranu izgradnje malih hidroelektrana, zaštite i očuvanja prirode, za stroge kazne za zagađivače životne sredine, preporuke za održivo upravljanje elektronskim otpadom i rekom Despotovicom, i inicijativa „Break Free From Plastic“.

20 Zagovaračke inicijative za mlade: inicijative u vezi sa Nacionalnom strategijom za mlade i prateći akcioni plan (izrada, analiza, dopuna), Zakon o mladima, inicijativa da 20% mladih (do 35 godina) bude zastupljeno u parlamentu, iniciranje kreiranja Akcionog plana za razvoj omladinskog rada u ruralnim područjima Srbije, izrada pokrajinskih i lokalnih planova i politika za mlade, formiranje Saveta za mlade opštine Apatin, povećanje neoporezivog dela stipendija, zagovaranje protiv diskriminacije dece i mladih – inicijativa za uvođenje obavezne nastave na temu diskriminacije u okviru građanskog vaspitanja.

21 U oblasti socijalne zaštite radilo se na izmeni Zakona o socijalnoj zaštiti i Porodičnog zakona, vršen je uticaj na zakone u vezi sa gluvim i naglumliv osobama, rađeno je na izradi Strategije socijalne zaštite, Pravilnika o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, Pravilnika o licenciranju pružalaca usluga socijalne zaštite, Odluke o pravima i uslugama socijalne zaštite/o socijalnoj zaštiti, lokalnih akcionih planova za socijalnu zaštitu, uticalo se na licenciranje novih usluga i otvaranje dnevnih centara za smeštaj dementnih lica, i na promenu propisa Agencije za borbu protiv korupcije, koji se tiču sankcionisanja direktora centara za socijalni rad, koji nemaju usvojene ili ne poštuju usvojene planove integriteta.

22 U oblasti zdravstva uticalo se na promenu zakona, pravilnika i protokola (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zaštiti mentalnog zdravlja, Zakon o biomedicinski potpomognutoj oplodnji i prateći pravilnik, Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama, Pravilnik o doniranju krvi, dopuna pravilnika o medicinsko tehničkim pomagalima, za promenu i dopunu pravilnika o produženoj rehabilitaciji, Uvođenje protokola o dijagnostikovanju alergijskih oboljenja, donošenje Uredbe o obaveznom uklanjanju ambrozije), izradu strategija i pratećih akcionih planova (Nacionalna strategija za HIV, Strategija za borbu protiv droga) i pokrenute su inicijative kao što su unapređenje lečenja pacijenkinja sa uznapredovalim rakom dojke, legalizacija kanabisa u medicinske svrhe, inicijativa da Grad Prokuplje plaća kompletno lečenje dece na stranim klinikama iz svog suficita.

23 Inicijative za žene uključuju: lobiranje za potpisivanje i primenu Istanbulske konvencije, promenu i primenu Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, analizu i primenu Krivičnog zakona (novih krivičnih dela – proganjanje i polno uznemiravanje), dopunu Odluka o socijalnoj zaštiti u vezi sa uspostavljanjem podrške ženama žrtvama nasilja, izradu Minimalnih standarda za pružanje usluge SOS telefona, Izmenu LAP-a za rodnu ravnopravnost, inicijativu za proglašenje 18. maja za Dan sećanja na žene žrtve nasilja.

24 U oblasti razvoja, organizacije su uticale na izradu Strategije razvoja RS, platforme i planove za ruralni razvoj, regionalne prostorne planove, lokalne strategije razvoja.

25 U oblasti kulture, rađeno je na izradi strategije za kulturu, promenjen je pravilnik konkursa Ministarstva za kulturu i informisanje tako da se daje podrška ženskim projektima, tražena je promena zakona o oporezivanju na honorare umetnika iz inostranstva, podneta je inicijativa za učešće najmanje jednog predstavnika nezavisne kulturne scene u radu komisije za dodelu sredstava na gradskom konkursu za kulturu, traženo je donošenje pozitivnih zakonskih propisa koji bi prepoznali ulične umetničke intervencije kao legitimnu i legalnu umetničku formu, učestvovalo je u pripremi info kampanje „Subotica evropski grad interkulturalnosti“, rađeno je na decentralizaciji kulturne scene.

5. Predlozi za izgradnju kapaciteta organizacija i neformalnih grupa

Mapiranjem smo obuhvatili, u najvećem broju, mala, aktivistička udruženja građana, aktivna u različitim oblastima sa različitim korisnicima i u svim regionima Srbije, uglavnom na lokalnom i nacionalnom nivou. Njihove snage proizilaze iz toga što su iznikle iz intrinzične motivacije građana kao odgovor na potrebe u lokalnoj zajednici. **Snage su u sledećem:** dobro prepoznavanje potreba u zajednici, brza reakcija, mogućnost mobilizacije velikog broja građana, razvijanje saradnje sa sličnim udruženjima, dobra saradnja sa medijima i mogućnost povećanja vidljivosti problema u zajednici i njihovih potencijalnih rešenja. Sa druge strane, **iz istog izvora proizilaze i njihove slabosti.** Zbog usmerenosti na akciju dolazi do manjka planiranja i rada na razvoju organizacionih kapaciteta, što dovodi do iznurivanja aktivista i problema sa njihovim o(p)stankom u organizaciji. Takođe, organizacije imaju manje vremena za pisanje projekata i prikupljanje sredstava, što posledično vodi nemogućnosti zapošljavanja i profesionalizacije ljudskih resursa, odnosno razvoju organizacionih kapaciteta. Prikupljanje sredstava realno otežava i udaljenost organizacija od Beograda (u kojem najviše donatora ima svoje sedište), nedovoljno iskustvo u realizaciji velikih projekata i upravljanju velikim budžetima – što je jedan od ključnih zahteva međunarodnih donatora. Mnogi nemaju podršku lokalnih i nacionalnih vlasti, budući da ukazuju na probleme u zajednici, pri čemu, i lokalne i nacionalne vlasti, zajedno sa privrednicima, čine mali izvor finansiranja. Sledeća slabost jeste manjak angažmana u zagovaračkim inicijativama, te je pitanje koliko se glas organizacija čuje, odnosno da li dopire do lokalnih i nacionalnih vlasti i do međunarodne zajednice. Uspešnom zagovaranju bi značajno doprinelo da organizacije posmatraju svoje aktivnosti kroz prizmu evropskih integracija, koje prvenstveno vode demokratizaciji i decentralizaciji društva, budući da će se oko 60% zakonodavstva Evropske unije sprovoditi na lokalnom nivou. Ove procese olakšala bi saradnja sa regionalnim i evropskim, odnosno međunarodnim organizacijama, i mrežama.

Uzevši navedeno u obzir, **program podrške organizacijama trebalo bi da ima sledeće komponente:**

FINANSIJSKA PODRŠKA - organizacijama je potrebna finansijska podrška budući da postoje objektivne okolnosti koje otežavaju malim lokalnim organizacijama da dođu do finansijskih sredstava. Međutim, finansijska podrška nije dovoljna, jer nakon potrošnje sredstava organizacija bi bile u istom problemu. Zato je potrebno organizovati program edukacije i mentorstva u oblasti prikupljanja sredstava, ali i edukacije u drugim oblastima i dodatne komponente programa.

PODRŠKA U VIDU PROSTORA I OPREME - organizacijama bi trebalo pomoći da obezbede prostor i opremu koje su im potrebne za funkcionisanje. Pod opremom organizacije su najčešće podrazumevale IT opremu. Moguće je dati im sredstva, uputiti ih na privrednike koji bi mogli da im obezbede opremu i/ili ih povezati sa regionalnim hub-ovima koji će im je obezbediti.

EDUKATIVNI PROGRAM – veoma je značajan jer organizacije treba osnažiti da jasnije definišu svoju misiju, bolje se organizuju u njenoj realizaciji, bolje razviju aktivnosti, predstave ih u predlozima projekata i obezbede izvore finansiranja. Program bi trebalo da sadrži sledeće teme:

- **TEORIJSKI OKVIR, VREDNOSNA ORIJENTACIJA I EVROPSKE INTEGRACIJE**

Aktivisti ulaze u civilni sektor sa željom da nešto promene u zajednici, ne razmišljajući o teorijskim temama civilnog društva i vrednosnim orijentacijama. Učesnici mapiranja mešaju institucije i organizacije civilnog društva, što ukazuje na postojanje nejasnoća u razumevanju civilnog društva. Izoštavanjem značenja i uloge civilnog društva, kao i vrednosnih orijentacija organizacija kao vodilja u delovanju, definisala bi se zajednička platforma sa koje bi sve organizacije delovale i tako bi se postigla sinergija i veći efekat. Isti je slučaj sa evropskim integracijama. Iako mnogi ističu licemerje EU i njihovu politiku uslovljavanja, pregovaračka poglavlja predstavljaju dobar plan za decentralizaciju i demokratizaciju jedne zemlje – nezavisno od pridruživanja EU. Zato treba pregovaračka poglavlja 23 i 24 uzeti kao okvir rada. Sa ovim temama treba početi program edukacije jer predstavljaju temelj daljeg rada.

- **VIZIJA I MISIJA ORGANIZACIJE**

Izbor velikog broja primarnih oblasti delovanja i primarnih korisnika, kao i nejasne misije, pokazatelji su da su organizacije preuzele veliki broj problema „na svoja leđa” i da je potrebno da se misija i vizija revidiraju da bi se postigli fokus i bolja efikasnost u radu. Iako je razumljivo da u malom mestu ima mnogo problema za rešavanje, a mali broj aktivnih organizacija, teško je da jedna organizacija pokriva sve oblasti i ciljne grupe u zajednici. Važno je da organizacije imaju i fokus u radu kako bi jasno komunicirale čime se bave u odnosu prema korisnicima, drugim organizacijama, javnosti i donatorima. Prilično je teško imati poverenje u organizaciju koja se bavi svim problemima zajednice.

- **PLAN RADA ORGANIZACIJE**

Mnoge organizacije su istakle da živimo u nepredvidljivim okolnostima koje otežavaju planiranje, pa tako i prikupljanje sredstava za neplanirane akcije,

što paradoksalno, upravo ukazuje na potrebu za planiranjem. Postojanje plana bi olakšalo prikupljanje sredstava za nepredviđene aktivnosti, jer bi, u tom slučaju, organizacija bila u mogućnosti da prebaci sredstva sa postojećih aktivnosti, ili da kontaktira donatore, koji ih podržavaju u planiranim aktivnostima, za proširenje podrške i na neplanirane aktivnosti. U zavisnosti od razvijenosti organizacije, trebalo bi pristupiti planiranju tako da strateški plan bude u rudimentima ili detaljno razvijen – ali svakako je važno da sve organizacije imaju akcioni plan (šestomesečni ili jednogodišnji). Najvažije je da organizacije sprovedu analizu svog okruženja – lokalnog, nacionalnog, regionalnog i međunarodnog i da analiziraju kako će ono uticati na oblasti i korisnike sa kojima one rade, te da na osnovu analize postavle ciljeve i definišu akcije.

■ ORGANIZACIONA STRUKTURA I LJUDSKI RESURSI

Organizacijama treba pomoći da, na osnovu plana aktivnosti, utvrde koji oblik organizacije i podele posla bi za njih bio najfunkcionalniji, koliko osoba bi trebalo angažovati i koje veštine bi trebalo da poseduju. Značajne teme su i načini mobilizacije i nagrađivanja članova. Poseban izazov su udruženja sa velikim članstvom, koje obično nije aktivno a predstavlja veliki potencijal za pokretanje zajednice. Kroz mentorstvo bi se nastavilo sa razvijanjem usvojenih veština. Treba imati u vidu da smo mapirali i lepe i važne inicijative u lokalnoj zajednici, koje žele da nešto realizuju u svojoj sredini, a tom realizacijom mogu i da prestanu da postoje. Njih je potrebno podržati da realizuju svoje inicijative i eventualno da se pridruže nekim drugim, odgovarajućim udruženjima kako bi zajedno snažnije delovali, ili da pokrenu nove inicijative. Nije nužno podržati ih u osnivanju vlastitog udruženja.

■ PISANJE I UPRAVLJANJE PROJEKTIMA

Organizacije procenjuju upravljanje projektima u svojim organizacijama ocenom tri, baš kao i prikupljanje sredstava, prostor i opremu, i ljudske resurse. Stoga bi za njih bilo značajno da prođu ciklus projektnog upravljanja – analizu i definisanje problema, pisanje predloga projekta (postoji zainteresovanost za EU formu), prikupljanje sredstava, realizaciju projekta, monitoring i evaluaciju projekta. Naravno, kroz mentorstvo bi nastavila da se prati i podržava primena usvojenog znanja.

■ PRIKUPLJANJE SREDSTAVA

Prikupljanju sredstava treba posvetiti jedan blok edukacije, budući da je ovo tema koja najviše brine i zanima organizacije. Iako bi sve prethodno navedene teme značajno doprinele uspešnom prikupljanju sredstava, potrebno je posebno vreme posvetiti analizi donatorskog okruženja, diversifikaciji izvora finansiranja i razvijanju strategija kako povećati kapacitete malih organizacija da budu konkurentne za donatore (npr. kroz umrežavanje).

■ JAVNO ZAGOVARANJE

Budući da 58% organizacija nije učestvovalo u promeni određenih zakona, podzakonskih akata i/ili javnih politika, i da saradnja sa lokalnim i nacionalnim vlastima nije dobra, potrebno je da se organizacije osnaže u javnom zagovaranju. Važno je pružiti im podršku u izradi analize važnih lokalnih, nacionalnih i međunarodnih aktera u odnosu na njihovu oblast delovanja i strategiju pristupa prema njima. Kroz mentorski rad moguće je podržati ih da se uključe u postojeće zagovaračke inicijative.

■ MEDIJI I DRUŠTVENE MREŽE, PR

Spoljašnja komunikacija je dobro procenjena od strane organizacija, ali postoje male organizacije koje još uvek nisu prepoznate i kojima je potrebna podrška u ovoj oblasti, kao i starije članice kojima je potrebna pomoć za snalaženje na društvenim mrežama. Ovo je oblast za koju se može pružiti podrška kroz mentorstvo, ukoliko organizacije nisu zainteresovane za edukaciju. Velik broj medija, sa kojima organizacije saraduju, predstavlja veliki potencijal organizacija koji treba iskoristiti u saradnji sa njima – za mlade organizacije i za promovisanje aktivnosti projekta.

■ RAD U USLOVIMA COVID 19 PANDEMIJE

Pandemija je ozbiljno uzdrmala rad organizacija, ali i psihološko stanje zaposlenih i članova. Zato je potrebna kontinuirana podrška organizacijama u vidu dobrog informisanja o situaciji sa kovidom, obezbeđivanju dezinfekcijskih i zaštitnih sredstava, obezbeđivanju onlajn funkcionisanja (opreme i edukacije), povezivanju organizacija (moguće je organizovati zajedničke humanitarne akcije za korisnike), razmeni iskustva u radu u uslovima pandemije, organizovanju psihološke podrške (pomaganje pomagačima) i edukativne i iskustvene psihološke radionice.

MENTORSTVO - kroz mentorstvo treba podržati organizacije u primeni svih gore navedenih sadržaja edukacije, i u upravljanju organizacijom i finansijama. Takođe, treba identifikovati zajedničke poteškoće organizacija na terenu oko kojih treba organizovati zajedničku edukaciju ili neku drugu prigodnu vrstu podrške.

RAZMENA ISKUSTVA I UMREŽAVANJE

ORGANIZACIJA - umrežavanje se pokazalo značajnim iz više razloga: razmena iskustva, međusobna podrška i nadopunjavanje oblasti, efikasnije zagovaranje, bolja geografska i korisnička pokrivenost aktivnostima, veća vidljivost, efikasnije prikupljanje sredstava, itd. Budući da 47% organizacija nisu članice mreža, a svega 19% su članice međunarodnih,

a 7% regionalnih, bilo bi dobro podržati njihovo umrežavanje i/ili uključivanje u postojeće mreže, pogotovo regionalne i međunarodne. Važno je da se glas sa lokala čuje i u procesima evropskih integracija, kroz Nacionalni konvent o EU i Koaliciju OCD prEUgovor, pa bi bilo dobro organizovati mehanizam njihovog uključivanja.

Mapirali smo veliki potencijal „pozitivnih“ ljudi u svim regionima Srbije, spremnih na menjanje svoje zajednice na bolje i na mobilisanje svojih sugrađana u toj misiji, u teškim ekonomskim, zdravstvenim, ekološkim i društveno-političkim okolnostima. Program podrške treba da se „skroji“ prema njihovim potrebama tako da se istovremeno ojačaju za snažnije delovanje i sačuva njihova autentičnost.

Prilog 1. Spisak organizacija koje su učestvovale u mapiranju

Broj	Ime organizacije/neformalne grupe:
1	Aktivisti iz komšiluka
2	Alternativni centar za devojke
3	Asocijacija „Kulturanova“
4	Asocijacija „Žena plus“
5	Asocijacija „DUGA“
6	Asocijacija Prosvetara Opštine Sjenica
7	Asocijacija za afirmaciju kulture
8	Beogradski centar za ljudska prava
9	Biciklističke staze Niš
10	Bitka za Košutnjak
11	Budi Aktivan 16
12	Caritas Šabac
13	Centar lokalne demokratije (LDA) Subotica
14	Centar Srce
15	Centar za decu i omladinu Vrnjačka Banja
16	Centar za interkulturnu komunikaciju (CINK)
17	Centar za istraživačko novinarstvo Kruševac (CINK)
18	Centar za istraživanje u politici „Argument“
19	Centar za kulturu i obrazovanje Sonta
20	Centar za razvoj demokratskog društva „Europolis“
21	Centar za razvoj građanskog društva „Protecta“
22	Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Kragujevac
23	Centar za strateška istraživanja i bezbednost
24	Centar za ženske studije
25	City Chain
26	Dete – zaštitnik planete
27	Dragačevsko Sunce
28	Društvo pčelara Novi Bečej
29	Društvo za razvoj kreativnosti
30	Edukaciono humanitarna organizacija (EHO)
31	Eko redari
32	Ekološki pokret „Okvir života“
33	Ekološki pokret Vrbasa
34	ESN BelUPgrade
35	Evropski Klaster Alpe Adria Pannonia
36	Evropski studentski forum AEGEE-Niš
37	Fakiri sa juga
38	Fondacija „Front“

39	Fondacija „PONS”
40	Fondacija „Zajedno za osmeh”
41	Fondacija Gimnazije „Veljko Petrović” Sombor
42	FORCA Požega
43	Fruškać
44	GM Optimist
45	Građanska čitaonica „Evropa”, Bor
46	Građanski preokret
47	Grupa Grupa
48	Grupa „Mašta”
49	Grupa mladih „Zu Zu Zujalice”
50	Hrišćansko humanitarno udruženje „Hleb života”
51	Ideja Distrikt
52	Info Park
53	Inicijativa mladih za ljudska prava Srbija
54	Inicijativa za Požegu
55	IZ KRUGA - VOJVODINA, organizacija za podršku ženama s invaliditetom
56	Jedno Udruženje Građana (JUG)
57	Klub Planinara „Ljeskovac” Priboj
58	Kombinart
59	Koridor Istok (Crnomorski koridor)
60	Kreativni Pogon
61	Kruševački ekološki centar
62	K-Town Group
63	Kućica za spas
64	Kulinarski institut „Know-how”
65	Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava
66	Media i reform centar Niš
67	Mladi sa Ravana
68	Nacionalna asocijacija za stare i umetničke zanate i domaću radinost „Naše ruke”
69	Nacionalno udruženje „Alergija i ja”
70	Neformalna grupa „Drugari sa Ruže”
71	Neformalna grupa „Mladi menjaju”
72	Neformalna grupa „Bezbedan put”
73	Nena – grupa za mir i prava žena
74	Nepušački Edukativni Centar – RP
75	Nestlings
76	Nevladina organizacija „Reper”
77	Nevladina organizacija „Ženska alternativa”
78	Nišville Fondacija
79	Novinarska asocijacija Rusina – NAR

80	Novosadska feministička mreža
81	Odbranimo našu okolinu, Senta
82	OFF Novi Sad
83	Omladinski centar Brus
84	Organizacija bez imena – građani okupljeni oko FK Rudar iz Plažana
85	Organizacija Kreativnog Okupljanja OKO
86	Pakleštica UVEK
87	Pokrenimo se za dečije igralište
88	Pokret gorana Knjaževac
89	Popularna demokratija
90	Pro.Tok21
91	Promeni
92	Regionalni info centar
93	Remont – nezavisna umetnička asocijacija
94	Romi Draginje
95	Romski centar za demokratiju
96	Romski centar za žene i decu „Daje”
97	Romsko udruženje žena – Ruž – braničevskog okruga
98	ROZA – udruženje za radna prava žena
99	Rusinski Kulturni Centar, Novi Sad
100	Savez feminističkih organizacija (Re)konekcija
101	Savez Rusina Ukrajinaca Srbije
102	Savez za pristupačnost Srbije
103	Savez mesnih zajednica Stare planine i Licej
104	Sokobanjsko ekološko društvo
105	SOS ženski centar
106	SRB „SLOVO”
107	Stambena zajednica Davorina Jenka 3a
108	StartHub Kosjerić
109	Stipendija za siromašne studente
110	Streljački klub osoba sa invaliditetom R-50, Smederevo
111	Trag fondacija
112	Udruženje „Kreativni Atelje Artisima”
113	Udruženje „Nova vizija”
114	Udruženje „Partnerski za obrazovanje”, Novi Pazar
115	Udruženje „Prevent”
116	Udruženje „Ružica”
117	Udruženje „Štek House”
118	Udruženje „Strit Smart”/Platforma „Rekonstrukcija”
119	Udruženje „Svi na vagu”
120	Udruženje „AzBuki”

121	Udruženje „Miona”
122	Udruženje „Okular”
123	Udruženje „Pirgos”
124	Udruženje „Scenatoria”
125	Udruženje „Sejači sreće”
126	Udruženje „Sevap”
127	Udruženje dece sa smetnjama u razvoju i njihovih roditelja Bajina Bašta
128	Udruženje distrofičara Niš
129	Udruženje Eko Heroj
130	Udruženje građana „Autizam govori srcem”
131	Udruženje građana „Emblema”
132	Udruženje građana „Kraljičin vez”
133	Udruženje građana „Plant”
134	Udruženje građana „Plavi talas”, Apatin
135	Udruženje građana „Roma muzika”
136	Udruženje građana „Roma-Rota”
137	Udruženje građana „Više od pomoći”
138	Udruženje građana „Breza”
139	Udruženje građana „Klara i Rosa”
140	Udruženje građana „Krug podrške”
141	Udruženje građana „Oaza sigurnosti”
142	Udruženje građana „Pobunjene čitateljke”
143	Udruženje građana „Srpski Holivud”
144	Udruženje građana „Vladikine Ploče – Pakleštica”
145	Udruženje građana „Žene za mir”
146	Udruženje građana Institut za istraživanje korupcije Kareja
147	Udruženje građana za pomoć raseljenima sa KiM „Sveti Spas”
148	Udruženje Kulturni Centar „Nektan Art”
149	Udruženje LARIS
150	Udruženje nesvrstanih umetnika
151	Udruženje nesvrstanih umetnika „UNU”
152	Udruženje Roma „Herc”
153	Udruženje Roma Novi Bečej
154	Udruženje romkinja „Nada”
155	Udruženje Romkinja Bujanovac
156	Udruženje Romsko–srpskog prijateljstva „Stablo”
157	Udruženje slikara/ki i ljubitelja/ki slikarstva „Kornjača”
158	Udruženje Uprava o Inkluzije Lica ometeni u razvoj
159	Udruženje za emancipaciju Roma „KHAM”
160	Udruženje za lokalni razvoj Kamenica
161	Udruženje za podršku osobama ometenim u razvoju „Naša kuća”

162	Udruženje za pomoć MNRO grada Novog Sada
163	Udruženje za pomoć stanovništvu opštine Aleksinac „Open heart”
164	Udruženje zelene gradnje
165	Udruženje žena „Peščanik”
166	Udruženje žena „Vardanke”
167	Udruženje žena „Zlakušanke”
168	Udruženje žena sela Potpeća
169	UGR Produkcija Roma World
170	UPIK „Dunav”
171	Valjevska kulturna mreža „VAKUM”
172	Zelena mreža Vojvodine – kišobran organizacija Ženske ruralne mreže Vojvodine
173	Zeleni zid
174	Ženski centar „Milica”
175	Ženski centar Užice
176	Žensko socijalno preduzeće „Somborske šnajderke”
177	Zrenjaninski socijalni forum

Izveštaj o kapacitetima i potrebama organizacija civilnog društva i neformalnih grupa

Autorka: **dr Tanja Pavlov**

Izdavač: **Grupa 484, Vladimir Petronijević**

Lektura: **Marija Dakić**

Dizjan i prelom teksta: **Miodrag Ćakić**

Ova knjižica objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Grupa 484 odgovorna je za sadržaj knjižice i izraženi stavovi ne mogu se smatrati stavovima Evropske unije.

Beograd, 2021.